

Svenska
Fyrskäppet
www.fyr.org

Blänket

2011:2 Årg 15

Adress:

Svenska Fyrsällskapet
c/o Esbjörn Hillberg
Donsö backe 16
430 82 Donsö
Tel. 031-97 21 48
Fax 031-97 06 23

e-post:
esbjorn@hillberg.com
Hemsida:
www.fyr.org

Redaktör:

Maria Elsby
Terrassvägen 3 Stockevik
451 78
Tel. 0523-221 39

e-post:
maria.elsby@telia.com

*Nästa manusstopp:
15 maj 2011*

*Avisera senast 1 maj 2011
ISSN 1404-3262*

Omslagsbild:

Bogskär, Finland
Foto: Ted Rapp

Svenska
Fyrsällskapet
www.fyr.org

Blänket

2011:2

Informationsskrift
för medlemmar i
Svenska Fyrsällskapet.

*Författarna är själva
ansvariga för artiklarnas
innehåll och bilder.*

Plusgiro: 1968 420-8
Bank: Nordea Bank Sweden
IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208
Bic/Swift-code: NDEASESS
Organisations nr: 802439-0216

Innehåll

Ordförandens sektor	4
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Redaktörens ruta	5
<i>Maria Elsby</i>	
Från Västergötlands inland till dess yttersta utpost i väster.....	6
<i>Lars Wässing</i>	
Berguddens fyr en upplevelse i midsommartid	15
<i>Pia Hansson</i>	
Ett fyrmästarhus på vift.....	16
<i>Hans von Heijne</i>	
Fyren vid horisonten	18
<i>Ted Rapp</i>	
Havets riddare - en historia kring ledsagare, fyrary och sjunkna skepp.....	22
<i>Johan Eriksson</i>	
Fyren Megrundet i Vänern	27
<i>Bosse Hjelmqvist</i>	
CORDOUAN, havets Versailles, fyrarynas konung - en fyr för konungar	28
<i>Ulla Hillberg</i>	
De första fyraryna med målade bälten	31
<i>Dan Thunman</i>	
Klubbmärken, tröjor m.m.	33
Klart landets längsta automatriks	34
<i>Insänt av Sten Persson</i>	
Ej betald medlemsavgift 2011	35
Renoveringen av Tylöns fyr	36
<i>Anders Röö, Statens fastighetsverk</i>	
Återtändningen av Flygfyren i Norrtälje	44
<i>Tommy Asplund & Ulf Schloss</i>	
Boktips	46
<i>Esbjörn Hillberg, Maria Elsby</i>	
Fyrnytt	47
<i>Maria Elsby, Sven-Erik Ekdahl, Esbjörn Hillberg, Lars Alsterhäll, Ulla Hillberg & Henrik Bjuvsten</i>	
Svenska Fyrsällskapet; styrelse och kommittéer	50
Medlemsavgifter för verksamhetsåret 2010	51
Dina kontaktpersoner i våra programkommittéer	52
Hur blir jag medlem i Svenska Fyrsällskapet	52

Ordförandens sektor

Så är vi inne på Svenska Fyrsällskapets 15 verksamhetsår för vi startade Fyrsällskapet 5 oktober 1996.

Man kan med gott samvete säga att mycket har hänt under dessa 15 år. Man kan även misstänka att om vi inte hade funnits så hade nog en hel del fyrar redan försvunnit och folk hade inte heller kunnat så mycket om fyrar.

Under vår snart 15-åriga verksamhet har Svenska Fyrsällskapet:

- Arrangerat över 380 föreningsträffar med sammanlagt över 15.000 deltagare.
- Sedan 2002 årligen arrangerat den Internationella Fyrdagen med över 70 fyrplatser öppna och med 5.000 – 10.000 besökare per år.
- Publicerat c:a 50 nummer av tidskriften Blänket.
- Publicerat (2000) en svensk Fyrbesökshandbok i 5000 ex med fyrhistoria och information om 86 större svenska fyrplatser.
- Översatt och publicerat (2005) boken Om Fyrar – De Pharis en avhandling från 1722 skriven på latin.
- Publicerat (2007) en Fyrhandbok i 10.000 ex med utökad fyrhistoria och detaljerad information om 116 fyrar. Boken innehåller ca 320 sidor och 450 bilder.
- Publicerat (2008) Sveriges första fyrkortlek (52 svenska fyrar).
- Arrangerat Nordens första Fyrbevarandekonferens i Göteborg 2001 där bl.a. alla berörda statliga verksamheter samt flera hamnmyndigheter, kommuner, lokala fyrföreningar och enskilda personer deltog. Därefter har motsvarande konferens arrangerats i Norge 2003, på Island 2006 och på Åland 2009.
- Initierat och genomfört återtändning av bl.a. följande större släckta svenska fyrar: Grönskar, Nordkoster, Smygehuk, Lungö, Gåsören, Pite-Rönnskär och Pater Noster.
- Sedan 2002 uppvaktat fyrar på deras jämna födelsedagar från det år de blir 100 år. Följande fyrar har försetts med en minnesplakett: Fjuk (150 år), Hjortens Udde (150), Finngrundet (100), Pite-Rönnskär (100), Tistlarna (100), Hanö (150), Naven (150), Fjärdgrund (100 år), Korsö (250), Bjuröklubb (150), Björn (150), Brämön (150), Gotska Sandön (150), Högbonden (100), Holmögadd (250), Agö (150), Stavik (150) och Söökojan (150).
- År 2002 varit en av grundarna av World Lighthouse Society, en förening för världens alla fyrsällskap och enskilda personer.
- Sedan 2001 årligen utdelat årets VIPP till någon person, förening, etc som gjort en betydande insats för Sveriges fyrar enligt Fyrsällskapets mål.

Sist men inte minst har vi ett mycket bra samarbete med Sjöfartsverket och träffar dem regeljärt för att gemensamt försöka lösa överlevnaden av fyrar som kanske inte längre behövs. Vi har också diskussioner med andra fyrägande och fyrbevarande myndigheter i vårt land såsom Statens Fastighetsverk, Fortifikationsverket, Länsstyrelser och kommuner.

Utan ett mycket stort engagemang av alla valda funktionärer och medlemmar hade vi inte kunnat utträttat allt som vi hittills gjort och jag vill passa på att uttrycka vårt stora tack till er alla som ställer upp. Vi har de senaste åren varit c:a 3000 medlemmar, men det skulle inte skada om vi växte ytterligare för vad man än tycker så är det alltid lättare för en stor förening att utträtta mer än det är för en liten. Därför ber jag alla medlemmar att försöka värva nya medlemmar så att Sveriges fyraryr får ännu fler ambassadörer. Det finns även drygt 35 fyrföreningar för lokala fyraryr i Sverige, men det behövs många fler lokala fyrföreningar så också här kan du göra stor nytta. Det är otroligt viktigt att vi försöker rädda så många fyraryr som vi kan och orkar. Vi kan genom vår styrka bevara ett betydelsefullt maritimt kulturarv samtidigt som vi har mycket trevligt.

Esbjörn, Donsö 2011-02-20

Redaktörens ruta

Nu står våren för dörren och därmed flera fyrutflykter och/eller fyrresor. Jag fick "blodad tand" av Börje Mobergs norrlandsfyrrresa förra året och tänker hänga med på resan till Vänerens fyraryr i år.

Om du vänder på bladet så kan du läsa Lars Wässings kärleksfulla berättelse om sin mor - en fyrmästarhustru som tycktes kunna klara allt med små medel till sitt förfogande. Lars, som tidvis själv hoppat in som extra fyrbiträde, är en fantastisk akvarellmålare och tecknare. Han har mycket mer att berätta, som jag hoppas att vi skall få njuta av i något kommande nummer av Blänket.

Vad händer med fyrbostäder när de bara försvinner? Hans von Heijne ger svaret på ödet för den gamla fyrmästarbostaden på Östergarnsholm.

Utlandsreportagen har denna gången skrivits av Ted Rapp som tar oss med till finska Bogskär och Ulla och Esbjörn Hillberg som berättar om ett besök på den praktfulla franska fyren Cordouan.

På begäran har Dan Thunman skrivit om varför vissa fyraryr har färgade bälten.

Ett särskilt tack till Johan Eriksson som så vänligt lät mig förfoga över sin artikel om den muntre diktskrivande fyrmästaren August Bark.

Anders Röös på Statens Fastighetsverk ger oss en inblick i hur den omfattande renoveringen av Tylöns fyr har gått till. Verket har satsat mycket pengar, mer än man tänkt sig från början, men så blev fyren också återställd i nyskick.

Jag vill också här, på mer synlig plats, peka på att jag fått nytt postnummer. Numret är **451 78 Fiskebäckskil**. Posten blir inte så glad om det gamla numret används och breven kan också bli försenade.

Fyrsällskapet önskar att kunna dokumentera livet på våra tidigare bemannade fyrplatser. Många artiklar har skrivits men det saknas en del bl.a. från norrlands- och ostkusterna. Har du något att berätta, stort eller smått, så kontakta mig (adressen finns på omslagets insida). Du behöver absolut inte begränsa dig till de nämnda kustområdena.

Maria Elsby

Från Västergötlands inland till dess yttersta utpost i väster

Lars Wässing (text, akvareller och teckningar, foto ur familjealbumen)

Min mor Johanna Eleonora Wässing född 31 mars 1885 i Kalvs socken i Västergötland. Fader Karl Lorentz Eliasson, torpare och mjölnare i Backa kvarn. Moder Lovisa Kristina Eliasson, född Nilsson. De bodde i bl.a. torpet Bottnahuset vid Gravön. Huset låg intill sjön Fegen med Sandviks kyrka på andra sidan. Som liten flicka fick mor sitta med i ekan när fadern rodde med gädd-drag. Måhända blev hon redan då sjövan....

I ungdomsåren kom Johanna Eleonora till Göteborg och arbetade bl.a. som sömmerska. På fritiden gick hon kurs i akvarellmålning, kanske ovanligt på den tiden. Här såg hon i väster ett större hav än vad hon tjusats av på den stora insjön. Lockad av hamnen med dess liv och rörelse. Djärvt (?) mönstrade hon som kocka på en sveaångare s/s "Presto" och även en annan s/s "Kolga". Första världskriget hade börjat och hon har berättat att fartyget blev prejat av tysk ubåt. Även om sin rädsla när hon fick följa med styrmannen iland. Han var från Finland och sade tröstande "Ingen fara" och visade en pistol innanför kavajen.

Mor var nu skicklig i teckning, sömnad, matlagning och sjövan allt värdefullt för hennes ännu oanade framtid - som Fyrkvinna! En tid arbetade hon på Gottskärs sommarrestaurant och träffade pappa där, Karl Ivar Wässing född den 9 september 1884. Han kom dit med skeppsbåten vid sin landpermission från fyrskeppet Fladen. Kort sagt, när man vrider om tändningsnyckeln till en AGA-fyr, så hörs det ett klick! Här

blev resultatet giftermål den 26 november 1915. Det blev även avstyckning av tomt invid fars fädernegård Gatan i Onsala och husbygge omkring 1922.

Tätt mellan barnafödslar och mestadels ensam med husbygget var mor duktig med allt. Hon hade börjat trivas i eget hus på landet, om än i största enkelhet, därom vittnar bl.a. bevarade kassanoteringar. Större barn passade mindre barn hittills antal fem (3 pojkar och 2 flickor).

Karl Ivar Wässing

Fyrskippet Fladen i lågor.

Fyrskippet Fladens förlisning

Plötsligt, tidig förmiddag april 1924 stod far oväntat på kökstrappan! Han (och hela besättningen) hade dessbättre undkommit med livet då fyrskippet Fladen under natten förlöst av häftig brand! Tur-samt väder möjliggjorde rodd i lillbåten i bara nattdräkter till Nidingens fyr och vidare till fastlandet. Fyrmästaren hade blivit mest skadad, med avslaget ben, vid explosionen.

Barnmorska på Tistlarna

Far sökte och fick befodran till Tistlarnas fyrplats utanför Vrångö. På den tiden skedde landförbindelse med fyrens segelbåt. En gång när mor var där på besök – spärrade havsisen av landförbindelsen. Oturligt nog nedkom fyrvaktarens fru samtidigt med tvillingar! Mor fick agera barnmorska och har berättat att hon fick lägga de små i var sin ullvante till skydd mot kylan. De växte upp och blev stora karlar.

Livet på Winga

År 1927 fick far befodran till Winga fyrplats. Mor fick förstås som alltid "lyda order". Huset måste hyras ut och fembarnsfamiljen skeppades med jakten Saga direkt Gottskär-Winga.

Tur ändå för mor som fick mjuklanda som kyrkvinna på en av Sveriges bästa fyrplatser. Skola på ön och post och proviant ofta med lotsbåten. Varor kunde beställas via fyrmästarens telefon. Sju

Winga gamla lotsbåt.

Familjen Wässing på Vinga 1932. Fr. v. far Karl Ivar, Sven, Lars, Ernst, Astrid, Margot, Margareta och mor Johanna.

stycken bofasta familjer och 20 st lotsar och många sommarbesökande. Fyrfolket bestod av fyra familjer. Fyrmästaren hade eget hus, 2:e och 3:e fyrvaktare var sin lägenhet i långhuset och far 1:e fyrvaktare ett hus med 2 rum och kök samt enrumslägenhet för skolans lärarinna. Till husen hörde vedbodar, källare och egna hönsbodar.

Förutom höns hade mor en gång tre gäss. Mor var påhittig och lyckades få överlotsen (lotschef med familj på ön) med sig i sitt projekt att skaffa ko ut till ön. Överlotsen hette Bränning och var en förstående man och nu var transporten ordnad. Från Gullbergsvass i Göteborg ut till Vinga. Säkrare sjöfärd än med lotsbåt går ju inte att hitta! Kon surrades på däck och mor satt med sina tröstande armar runt kons hals. Det blev rullning förstås och mor frågade rorsmannen "Hur skall detta gå?" Fick till svar "Ingen fara bara motorn går". Lotsbåten var den äldsta av fyra med ett ärorikt förflutet,

segelriggad – då utan motor!

Nu kom mors torparkunskaper väl till pass och färsk mjölk ville alla ha. Tidigare köptes mjölken i 50 literskanna och delades upp till familjerna i någons kök.

På somrarna öppnade mor Café! Kaffe med hembakt såsom vetebröd, sockerkaka och pepparkaka, olika småkakor och skorpor. De sistnämnda av ituskuren vetelev som rostades - allt i vedspisens ugn. Olika läskedrycker serverades även, men dessa importerades från stan.

Mina äldre syskon hjälpte till med serveringen ute på gårdsplanen. Vita trädgårdsmöbler hade mina bröder snickrat av drivved. Min lillasyster (6:te barnet född i Göteborg 1928) sålde vykort med Wingamotiv och jag bar in ved och in och ut vatten. Nu tjänade mor egna pengar – och kunde köpa ny symaskin!...

"Tvätt- och bagarstuga" fanns på alla fyrplatser. Här var halva stugan avdelad

Kvinna hänger tvätt till tork på Vinga.

till skolrum. Murstocken hade i tvättstugan rejält bakugnsvalv innanför järnlucka. Intill stod även en stor vedeldad tvättgryta av koppar. Träbaljor (var familj sina) fick vattnas dagen innan för att bli täta. Vattnet bars in från en stor grävd täckt damm relativt nära. Tvättlinor spändes mellan husen. Problem: Arbetsamt och kallt och när som helst för mycket torkluft! Om mer än 10 m/s måste fyrkvinnan reva eller bärga sina "segel".

Far som var duktig snickare försåg mor med "tvättmaskin". Idén kom troligen från Allers Familje Journals "Tips för hemmet". I princip en vagga av käppar i bokträ med en utsida av zinkplåt. Tyvärr tröttnade t.o.m konstruktören på att dra maskinen för hand varför vridmaskinen förblev enda men goda mekaniska hjälpen.

Man tager vad man haver

Fyrfolket hade fiske- och jakträttigheter. Här fanns också små odlingar för potatis och grönsaker. Bra när statens kaka skulle drygas ut. Mina bröder såg till att

mor hade fisk och sjöfågelkött att tillgå. Med så fina och färska råvaror och mors kunnighet, fick familjen uppleva mat – enkel, men av klass man idag minns och bara kan drömma om. Ejderköttet lades i mjölk över natten för att utplåna eventuell transmak. Mörkt vildfågelkött stekt med tjock brun sås och speciellt krävan gillade vi barn.

Fågelfjäder och dun tillvaratogs t.ex. till kuddar. Fåglarna "nappades" på fjäder över en tunna i vedboden i fotogenlyktans ljus. Man blev öm i tummarna minns jag. Fjädern ångades under lock i bryggshusgrytan, mycket arbete. Att vara fågelskytt på isiga skär i dåtidens kläder var ändå värst. Det var något unga män i sin jaktiver bäst kunde uthärda. Jag har varit med min bror i vinterkyla, hopkruken i en klyfta, stilla för att ej skrämman bytet.....

Mor gjorde goda fiskalladåber på en lättfångad fisk. Det var Berggylta eller Snylta som vi säger. Vi barn metade den direkt från bergpallen med sänke och snörkrok. God, fet men fjällig och benrik fisk. Rensades och kokades hel, varefter köttet benades ur och lades i plåtform. Kokspadet hälldes över och det hela fick kallna och stelna till delikatess. Kokt torsk serverades på den tiden med sin rom och lever.

Mor bakade allt bröd själv. I brist på jäst använde hon surdeg. Minns att hon

Ernst och Sven efter en lyckad ejderjakt.

Vårt hus på Winga.

skällade rågmjölet i ett stort tråg och det fick sedan stå över natt i ett skåp intill spismuren. Kummin som krydda växte på ön.

Skolan på Winga

Skolan på Winga var ett rum med kamin. Lärarinnan hette Bertha Svensson och var från Skåne. Hon hade tidigare varit på fyren God Natt i Karlskrona. 1937 var vi endast fyra stycken elever på Winga. Ett år hände olyckan att luciakronan som stod på skrivbordet fattade eld. Ensam i skolan och panikslagen bar lärarinnan elden till kaminen. Hon blev svårt bränd på händer och armar. Då fick

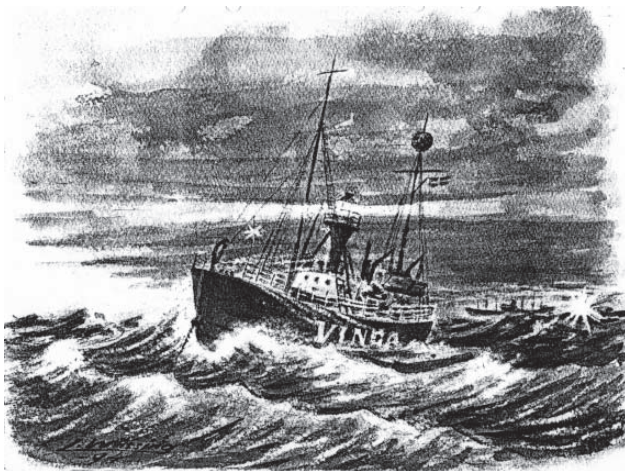

Winga skolhus 1970. Huset är numera rivet.

mor under lång tid agera sjuksköterska. Med dagliga förbandsomläggningar till ett lyckligt slut.

Mor lindrade även sin yngste pojkes tandvärk med bomullstussar indränkta i brännvin. Det gav lindring i väntan på färd med lotsbåten till Göteborg. Tandten fick dragas ut utan bedövning det minns gossen än i denna dag

Samma gosse hade som barn ramlat ner från sju-stegstrappan i stenläggningen och måste åka till Styrösö för att bli sydd - var för ung att minnas. Men i stort sett hade fyrkvinnorna friska barn på grund av klokskap, underbar natur och saltvind från havet.

Tiden på Väderöbod

1939 blev far befördrad till fyrmästare på Väderöbod fyrplats utanför Fjällbacka. Vi flyttade med en skuta från Skärhamn. Bästa minnet av Väderöbod är när vi ser ön dyka upp ur havet i speglade sällsynt ankomstväder. Lovad vare väderguden för också denna "mjuklandning". Skutan kunde komma med stäven in i västra hamnhålet och landgång läggas till vågbrytaren. Detta var ju som fyrplats raka motsatsen till Winga!

Undertecknad vill gärna beteckna platsen som "Västkustens Tristan da Cuna"! Ön har högsta "enslighetsklass" och en extra mans betjäning. Lång väg iland för post- och proviantturer. Svåra landningsmöjligheter – utom just vår ankomstdag. En båtcran på västsidan med liten hamnbassäng i godväder. På östsidan en båtcran över en klyfta där båt med fyrvinnor och barn, genast måste vinschas upp! Ibland var landning omöjlig på någon sida och då fick båten vända om. Då hände att fyrvinnor fick hjälpa till med fyrvakten. Av denna anledning är min äldsta syster journalförd som "tillfällig fyrbiträde vid Väderöbod".

När inte skola fanns på ön, som här på Väderöbod, måste barn i skolåldern inhyras iland. Inte så trevligt för varken föräldrar eller barn. De sistnämnda fick då komma hem endast vid längre lov – om vädret tillät. Heder åt föräldrar och speciellt fyrvinnorna som förmådde göra det ensligt belägna hemmet trivsamt. Där om vittnar de flesta på fyrplats upp vuxna med kärlek.

Efter lyckad lossning av en del av flyttlasten på Väderöbod kunde resten lossas lugnare vid kaj i Fjällbacka. Mor hyrde här hos en stenhuggaränka och båda yngsta barnen fick pröva på att gå i större skola. Såväl ankomst som liv i Fjällbacka var positivt. Kan i den stun-

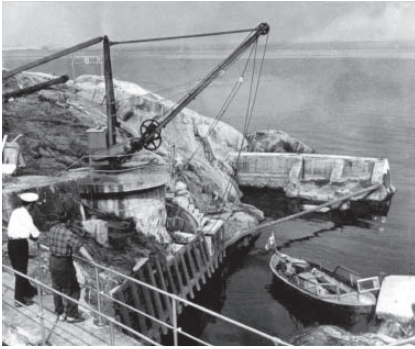
Den gamla fyren på Väderöbod med sina karaktäristiska strålar, varannan röd och varannan vit.

den beskrivas som när Noa strandat med Arken och duvan kom med olivkvisten! Efter en nyfiken tur genom samhället kom min bror tillbaka med färska wienerbröd till mors första kopp kaffe på landbacken! Men sommartid var hela familjen där ute på den ensliga och ovanligt höga branta holmen. Konstigt nog led mor mycket av sin astma här. Barnen saknade skolkamraterna och undgick inte kikhostan.

Sommarbesökande var här ovanligt, men en sådan solglimt var när Therese Nordblom besökte mor över dagen. Hon var lotsfru från Väderö Storö intill och berömd konstnärinna. Hon satt med sitt akvarellblock ensam och hann fånga hav, berg och fyr på sitt eget mästerliga sätt.

Isvintrarna 1940-41

Isvintrarna 1940-41 var speciellt svåra på en plats som Väderöbod. Min bror

Väderöbod, Östra kranhålet i stiltje och i storm.

var med om en provianttur över isen. Återfärden blev stoppad av en ränna efter en isbrytare. Återtåg långa vägen in till Fjällbacka! Först nästa dag kunde de två männen med sina källkar komma över Väderöfjorden. Fyrkvinnan hade krav på sig att ha mat hemma tillräckligt för tre månaders isolering. Med minnen från första världskriget och nu med förhållandena på Väderöbod "bunkrade" far upp i tid på hösten. Exempel: en säck rått kaffe, mjölsäckar, rotfrukter och potatis. Corned beef i burk kartongvis. Nu hade tormjölken kommit – en välsignad produkt för en fyrplats. Det räddade nog livet på vår fyrkatt Lufs som sadades ha ätit knäckebröd. Regnvatten tillvaratogs från taken till brunnen.

Tiden på Måseskär

Efter två år på Väderöbod övertog far tjänsten som fyrmästare på Måseskär från 1940 till sin pensionering 1947. De kunde debarkera Väderöbod med tjänstefartyget jakten Erholmen innan vinden ökade med hållregn. Det blev övernattninng på Käringön i avvaktan på landningsväder, som kom redan nästa dag.

Bortseende från krigshändelser får jag bedöma denna fyrö som jämförelsevis betydligt mera människovänlig än fö-

regående. Bättre hamn, även om båtarna måste på land vid västlig storm. Nära till land dock även det en ö, Käringön. Ett stort hus med tre lägenheter å 2 rum och kök och kontor för fyrmästaren. Vattenbrunn borrades nu nära huset. Stenomgärdade trädgårdstjappor, små men av betydelse för trivselsn. En trevlig grannfamilj A. Martinsson, hemmahörande från Käringön, måste nämnas. I karbidlampans sken löste vi korsord tillsammans och fick höra intressant lokalhistorik berättas. Mor fick låna stick-

Fyrmästarens kök på Måseskär.

stol och stickade vaddtäckan. Spinnrock likaså, köpte ull och visade oss att karda och spinna. Sockar och vantar stickades. Som namnet Måseskär antyder så fick våra fåtal höns här hjälp av ett otal mårar i att förse oss med ägg. Produktionen insamlades dagligen och var välkommet i livsmedelsransoneringsstider. Äggen lagrades, i vattenglas, i stora kärl hela vintern. Tillgång till fisk var under kriget relativt riklig. Torsk och makrill saltades och makrill röktes. Torkad torsk kunde lätt lagras på vinden. Blötlades någon dag innan. Koktes serverades enligt Karingö-recept med stekt lök och fläskflott och potatis. Köttträtter vacuumkonserverades

på glasburkar. En gång hade mor beställt kött av handlaren på Karingön. Efter en veckas storm kunde hon försenad och tacksam hämta sin stek av handlarns fru perfekt stekt och tillagad! Detta liknar historien far berättat om en sjöman som glömde sina vantar på Karingön. Flera år senare kom han åter – och fick sina vantar - och dom var tvättade och lagade!!!

En sådan "oskriven sjölag" underlätade också för fyrkvinnorna. Var något slut i hushållet fick man låna av varandra. Rejäl källare fanns på alla fyrplatser. Dock frös potatisen under isvintrar trots liten brinnande fotogenlampa i källaren. Man måste beundra fyrkvinnorna som även i kristider och utan el eller kylskåp, ändå kunde hålla köksbordet osvikligt dukat.

Kriget

Under kriget upplevde fyrfolket givetvis diverse dramatiska händelser. All sjötrafik utefter västkusten strök tätt förbi. Både dag och natt bevittnade vi allierade flyganfall mot tyska fartyg. Fyra minor sprängdes på ön av flottan och en okontrollerat av sjön mot berget. Vid ett

Lars på isfiske utanför Måseskär.

tillfälle hade vi fått en mindre mina i hamnen och jag och kamraten gick ner för att visa marinens folk. Jag hörde ett dunkande ljud, vände mej om och där låg en stor mina vi nu blev varse. Den hade legat där hela natten eftersom tången på berget var avnött. Boningshuset c:a 75 meter därifrån. Man måste tacka vår Herre att allt gick lyckligt – för oss. För andra var så inte alltid fallet tyvärr.

När havsisen låg hände det ibland att svenskt flygplan kastade ner en bunt färsk dagstidningar. Till fyrplatsen kom nu ibland en bibliotekslåda olika böcker och det var trevligt. Mor tyckte mycket om att läsa. Hon tecknade och berättade från sin barndoms Västergötland. Främmande och ungdomar trivdes gärna i hennes kök. Minns t.ex. en gammal fiskare som bodde i sin lilla båt. Efter att ha fått kaffe i mors kök fick han en nybakad brödlimpa med sig ombord.

Pensionering och flytt från Måseskär

Med fars pensionering 1947 kom så åter flyttpackning. Måseskär bjöd på ett lugnt fint avskedsväder. Vemodig afton-

rodnad när vi tuffade iväg med tjänstefartyget under fyrens tre-blänk. Efter övernattnig i Göteborg fortsatt sjöresa till Gottskär. Här i Onsala kunde mor och far nu modernisera det egna huset. Bara att få ljus och elspis var en lättnad! Far avled 1961 och mor 1963 vid 78 års ålder.

För Fyrkvinnan inte minst var det stor skillnad på ena eller andra fyrplatsen. Själva basen för trivselsn var i grunden öns geologiska topografi och landskapet runt omkring. Finns en skyddad hamn och skydd för flora och fauna då kan en människa bo där. En fyrplats KAN vara lite av trevlig söderhavsö – i fredstid, om den är belägen på rätt plats, med rätt folk, med rätt utrustning och med för tillfället – rätt väder!!

Johanna Wässing, 70 år.

Berguddens fyr – en upplevelse i midsommartid

Pia Hansson

Berguddens fyr vid midnatt i midsommarveckan.

Berguddens fyr med tillhörande fyrvaktarbostäder är belägen på Holmön som ligger utanför Umeå. Till ön kommer man lätt med den färja som går i daglig trafik mellan Norrfjärden på fastlandet och Byviken på Holmön. Överresan tar ungefär 40 minuter och när man närmar sig kan man på håll skymta fyren.

När man kommer i land väntar en ganska lång promenad, vill man inte gå finns det möjlighet att hyra cykel för att ta sig till fyrplatsen. Vid mitt besök var promenaden en upplevelse i sig, ön är otroligt vacker med många charmiga hus inbäddade i försommarens grönska. Så småningom hör man havets brus genom skogen och då är man nära, äntligen ser man Berguddens fyr! Denna fyr är helt olika andra fyrar jag besökt, den är helt klädd i tjärdoftande fjällpanel av trä. Taket är av grönärgad koppar och runt lanterninen finns ett vitt staket. Fyren ger ett präktigt och välmående intryck vilket är roligt att se.

Eftersom mitt besök är i midsommartid är natten ljus, men spänningen är ändå stor att se om fyren kommer att tändas och det gör den. Dock är ljuset svagt, men lyser gör den till min glädje.

Fyrvaktarbostaden där rum finns att hyra.

Kring fyrplatsen finns ett flertal olika byggnader, övernattnig sker i fyrvaktarbostaden som hyser flera rum för uthyrning. Här finns gott om plats och vacker utsikt över havet. Mellan fyrplatsens olika byggnader finns flera välbevarade och prydliga cementgångar. På dessa promenerar man lätt och bekvämt, uppenbart måste det på fyrplatsen ha funnits en eller flera personer med goda murarkunskaper som ordnat allt detta. På en av gångarna går även att utläsa årtalet 1969.

Berguddens fyrplats bjöd på en mycket trevlig fyr- och naturupplevelse. Besöket är något jag tänkt många gånger på under denna långa och kalla vinter. Åk gärna dit!

Promenadväg ner till havet förbi uthus tillhörande fyrplatsen..

Ett fyrmästarhus på vift

Hans von Heijne

Bebyggelsen i det lilla turistsamhället Ljugarn på Gotland kännetecknas av ett egenartat särdrag. Ovanligt många av husen är inte uppförda på plats utan ditflyttade, i regel från någon grannförsamling. Antingen rullade dit längs vägarna eller också nedplockade bit för bit och uppbyggda igen på sin nya tomt. Den sistnämnda metoden är faktiskt just på Gotland ovanligt "flyttvänlig", eftersom äldre hus där ofta byggdes i s.k. skiftesverksteknik.

Man reste med längsgående vertikala skårör försedda stockar i det blivande husets fyra hörn och byggde sedan husets ytterväggar med horisontellt på varandra lagda plankor s.k. bular, med buländarna successivt inpassade i hörnstockarna.

Bland de många till Ljugarn flyttade husen finns det ett, beläget på Störvägen 24, vars historia och bakgrund är intressantare än alla de andras.

Gamla fyrplatsen på Östergarnsholm år 1919. Det till Ljugarn sedermera flyttade huset är vitmålat och ligger längst till höger.

Akvarell av Folke Sjögren

För att hitta husets ursprungliga byggplats får vi med båt ta oss till Östergarnsholm, en av de fåtaliga öarna utanför den gotländska ostkusten, bl.a. känd

Östergarnsholms-huset återuppbyggt på Störvägen 24, Ljugarn.

Foto: Bo Lindquist

för sina från olika sekler bevarade fyrar.

Fram till 1920 gick mestparten av sjöfarten genom sundet mellan holmen och stranden, alltså väster om ön. Naturligt nog hade då också fyrtornet och tillhörande fyrbostäder sin placering på öns västsida. Men trafikmönstret kom så småningom att ändras. Fartygen blev allt större och allt fler undvek sundet och föredrog att gå öster om ön, ute till havs. Fyren kändes alltmer felplacerad och ineffektiv och 1918-19 uppfördes i dess ställe en ny och större fyr med tillhörande fyrby på öns östra sida.

Den gamla fyren lämnades otänd kvar men tillhörande bostäder flyttades - ett till fyrbyn på Färö och ett till Ljugarn.

I ett brev den 6 juli 1926 till lotskaptenen i det mellersta distriktet meddelade Kungliga Lotsstyrelsen att den antagit ett anbud från fyrvaktaren A.E. Wallin att för 600 kronor förvärva det å den gamla fyrplatsen befintliga hus som inrymt bostad åt platsens fyrmästare m.m. jämte det därinvid liggande avträdeshuset. Detta förutsatt att köparen inom tre år bortfört husen. Grunden under huset skulle dock lämnas kvar. Någon tid därefter plockade Einar Wallin isär husets alla bular, varefter de många beståndsdelarna lastades på båt. Med

Östergarnshuset på sin nuvarande plats i Ljugarn.

Foto: Bo Lindquist

tanke på husets storlek bör det ha blivit åtskilliga transporter. Efter en kort färd söderut längs den östra kusten får man väl förmoda att de lastades ur på kajen i Ljugarn, kördes norrut längs Störvägen och för att slutligen på den nya platsen hopfogas till det vackra och välhållna tvåvåningshus som står där idag.

En i och för sig intressant och ovanlig historia. Men den blir ännu intressantare när man får klart för sig att huset under sin tid ute på Östergarnsholm visserligen till en början använts som tjänstebostad för fyrpersonalen men därefter istället för fyrplatsens lärarinna, Alma Dörning. En av dessa tappra fyrbarnslärarinnor, som förflyttades från den ena fyrplatsen till den andra på Gotland. I hennes fall mellan Gotska Sandön, Stora Karlsö, Valar/Burgsvik och Östergarnsholm. Större delen av tiden på Östergarnsholm bodde hon i dagens Ljugarnhus som också innehöll barnens klassrum. I Lotsstyrelsens skrivelse markeras detta enbart med förkortningen "m.m.". Om Alma Dörning har Inga-Lisa Hedin 2009 publicerat en bok på drygt 100 sidor, recenserad av Esbjörn Hillberg i Blänket nr 2009:4.

Den ursprunglige köparen av både fyrhuset och tomten på Ljugarn hette alltså Einar Wallin och tillhörde en gammal fyrsläkt. Han var född ungefär vid sekelskiftet 1900.

I Blänket 2009:4 kan du läsa mera om Östergarns fyrplats. Artikeln är skriven och illustrerad av Folke Sjögen.

(Red. anm.)

Fyren vid horisonten

Ted Rapp

Min tid som fyrsökande sjöfarare började egentligen inte förrän 2004. En separation och några andra olyckliga omständigheter medförde att jag kunde tillbringa långa perioder under sommarhalvåret ute på Östersjön. Svenska Högarna utgjorde min yttersta utpost och denna fantastiska plats har jag besökt nästan varje år sedan dess.

När jag en kväll satt hemma och bläddrade i Jeppe Wikströms bok "Havs Skärgård" upptäckte jag Bogskär. Bogskär består av några små klippöar, c:a 25 distans öster om Svenska Högarna, och lär vara Finlands sydligaste fasta punkt. På ett av skären finns en fyr! Planerna på ett litet äventyr började ta form i mitt huvud. Allt eftersom båtsäsongen närmade sig växte längtan att få ge mig ut på öppet hav och sätta kurs mot fyren vid horisonten.

Den 15 juni vaknade jag vid fyrtiden på morgonen på en ö som heter Långören. Den ligger en distans öster om Husarö i kanten av Svartlögafjärden och på denna ö har min släkt ett litet hus. Jag kunde inte somna om och gick därför upp för att upptäcka att Svartlögafjärden låg helt blank. Det tog inte många sekunder innan beslutet var fattat. En perfekt dag att styra mot Bogskär. Snabb proviantering och koll av att båten var redo och jag kunde ge mig ut på min expedition.

I 28 knops fart styrde jag mot Svenska Högarna i en fantastisk soluppgång över spegelblankt vatten. Att se Svenska Högarna dyka upp gav inte alls samma

känsla som det brukade. Högarna blev denna morgon bara ett sjömärke på vägen till en mera spännande plats!

När Köpmansgrund passerades om babord kom vinden smygande. Även sjöhävningen tilltog och en oro började ta plats i maggropen. Tänk om det skulle blåsa upp och jag skulle få problem, framförallt med hemfärden. Jag tog beslutet att fortsätta. Jag fick dra av något på farten och i drygt 20 knop tog det en knapp timme innan det hände. Bogskärs fyr kunde skönjas vid horisonten! En överklig känsla! Fyren växte sig större och till slut var jag framme. Jag hade klarat det!

Svenska Högarna

Jag cirklade runt skäret och tog massor av foton, en av fördelarna med en digitalkamera, på den blåvita betongfyren. Tyvärr var sjöhävningen för hög för att ankra upp mot land så jag lade mig på svaj utanför ön. Ankarbotten var märkligt nog perfekt. Där satt jag i aktern på båten och funderade på hur jag skulle komma iland. Att simma var det enda alternativet som jag såg det. Då dök en säl upp bredvid båten och mitt enda alternativ kändes som bortblåst. Tänk om jag skulle bli attackerad av en säl under min simtur. Tänk vad löjlig man kan vara! Jag beslöt att nöja mig med att beskåda fyren från min båt och när jag styrde hemåt kunde jag inte skaka av mig känslan av besvikelse trots att jag tagit mig hela vägen fram. Jag beslöt mig för att åka tillbaka någon gång i framtiden. Det visade sig bli tidigare än jag kunnat ana.

Ur loggboken tillhörande M/S Aqua-Nemi (barnens påhitt) 5 augusti 2010.

Lämnar Forsvik, på Ingarö, vid 11 tiden helt ovetandes om vilken fantastisk dag detta ska bli. Nästan molnfritt och svag sydlig vind. Bestämmer mig för att gå utanför Nämdö upp till Möja för att tanka och kanske vidare till Svenska Högarna. Men så blir det inte riktigt. När vattnet öppnar upp utanför Nämdö inser jag att det inte är särskilt mycket vind ute på havet. Jag svänger in till sjömacken, tankar upp båten fullt, köper en latte och ställer in min GPS på Svenska Högarna, eller varför inte Bogskär? Och så blir det. När jag väljer waypoint Bogskär på min GPS står det 48 distans till målet. Styr rätt ut på Ålands Hav mot Bogskär och ser Grönskär, Horssten och Högarna passera på avstånd om babord. Klarblå himmel och lagom sjöhävning snett akterifrån. Stundom är det ingen vind alls. Sista timmen före ankomst är faktiskt

Grönskärs fyr utanför Sandhamn.

riktigt tråkig. Inget att se utom horisonten, vilken i och för sig är underbar, och strecket på GPS:en som för länge sedan passerat kanten på det digitala sjökortet. Trodde aldrig att jag skulle ge mig ut så här långt när jag köpte mitt Bluechart för några år sedan. Bra att det alltid ligger sjökort och kompass i båten.

14:55 ankrar jag på svaj väster om Bogskärs fyr 70 distans från min hemmahamn på Ingarö! Massor med sälar kastar sig skrämt ner i vattnet. Vis av mitt tidigare misslyckande med att gå iland har jag med mig "Lille Skutt" (ungarna igen). Det är en uppblåsbar gummiring med textilbotten som jag brukar dra efter båten under barnens vilda skrik och jubel. Jag pumpar upp ringen medan jag äter lunch på stående fot. Här finns ingen tid att förlora. Iklädd badbyxor och med skor, kamera och vindmätare i en vattentät säck kliver jag i "gummibåten". Nervositeten stiger medan jag paddlar mot ön.

Bogskärs fyr och "Lille Skutt"

Enligt plan hoppar jag ur när jag stöter mot klippan men sjöhävningen drar tillbaka mig ner i vattnet krampaktigt hängande i "Lille Skutt"! Blir skit skraj (ursäktat språket) för att dras ut i havet och konfronteras med sälarna! Sparkar för kung och fosterland för att komma upp på klippan. Lyckas kravla mig upp på land och får lyckligtvis med mig både paddel och "landstigningsbåt". Pust! Jag är här!!! En helt överklig känsla!

Jag går upp till fyren som till formen ser ut som en rysk trädocka, öppningsbar docka med flera mindre dockor i, med en rejäl midja och avsmalnande överkropp. Klättrar upp för de fastgjutna stegen till avsatsen där fyrens ingång är. Till min stora förvåning så är dörren inte låst!!! Jag öppnar. Nu blir det spännande, igen. "Källarlukten" slår emot mig och jag tvekar ett tag innan jag går in. Känns som jag gör intrång på en otillåten plats. När mina ögon anpassar sig till det svaga ljuset ser jag att utrymmet innehåller en gammal utrangerad stältank, några av-

kapade rör och två stålställningar med totalt 40 st bilbatterier på. Batterierna ser helt nya ut. Klättrar upp för två rangliga trappor, en skulle kunna vara originaltrappan, och kliver ut på första ytterdäck.

Fyren består av fyra plan visar det sig. Två inne och två ute varav det översta bär upp rummet där fyrlyuset sitter. Därutöver finns även en helikopterplattform i stål. Jag klättrar vidare uppför en utvändigt stältrappa till en liten avsats bakom en stor solpanel. Därifrån går en brant rostig steg upp i ett hål som slutar med en stängd lucka. Luckan går lyckligtvis att öppna, men det kräver all min kraft. Jag är nu inne i fyrrummet! Men här väntar en riktig överraskning. Det finns varken lanternin eller lampa!! Bara en rund plattform i mitten av rummet med en fastbultad stålställning på, lite elskrot och några gamla bilbatterier men i övrigt tomt. (Långt senare får jag reda på att fyrens ljusnumera är en liten lampa, Tideland ML-300, monterad uppe på helikopterplattan.) Det ser ut som någon form av arbete pågår häruppe och det ligger ett gäng döda småfåglar på golvet. Jag kryper ut genom en lucka i väggen och är nu ute på översta plattformen. Vilken utsikt! 360 grader obruten horisont!! Blått hav möter blå himmel vart jag än vänder blicken. Tror aldrig jag varit med om något liknande ståendes med båda fötterna på fast mark. Tänk att jag står här, uppe i fyren, på Bogskär!! Helt överkligt och lite pirrigt på samma gång.

Sälarna är ett ganska så nyfiket släkte och vill gärna se vem som "inkräktar".

360 grader obruten horisont!

På vägen ner upptäcker jag ingången till innerplan två. Öppningen är täckt av en upphängd byggpapp. Här ser det ut som om någon drar nya elkablar och monterar diverse elcentraler. Kan måhända hänga ihop med den stora utanpåliggande solpanelen. Den finns inte med på bilderna i Jeppe Wikströms bok och borde således vara relativt nymonterad. Det ligger några elscheman med finsk text på golvet och i den djupa fönstersmygen står en finsk Nescafé burk.

Fyren är bra mycket slitnare på insidan än på utsidan. Färgen flagar, stålbal-karna i bjälklagen rostas och betongen håller på att vittra sönder. Har svårt att lämna "balkongen" vid ingången innan jag slutligen klättrar ner för de ingjutna rostiga stegen.

Ett spaningsplan flyger förbi. Jag promenerar runt ön och fotograferar. Hittar en skreva full med förvridna och rostiga järndelar som vittnar om tiden när fyren var en praktfull Heidenstamfy, innan den besköts under första världskriget. En liten sälunge följer mig runt ön och dyker upp här och där för att kolla vad jag håller på med. Gulligt! Går ett varv till runt ön, utan kamera, för att försöka vara i nuet så mycket som möjligt. Snacka om historiens vingslag! Ägnar en stund åt att försöka tyda några av alla de namn och årtal som ristats in i berghällarna och noterar året 1884.

Promenerar ner och upp för den gamla "angöringstrappan" mellan vattnet och fyren som är uthuggen i berget. Mina tankar går till fyrfolket som tagit sig fram samma väg mer än etthundra år tidigare! Svindlande tanke!

Har riktigt svårt att slita mig från denna fantastiska lilla ö men vid 17 tiden sjösätter jag "Lille Skutt" och lyckas kliva i utan att vältas. Paddelturen ut till båten går utan komplikation. Mission accomplished! Jag känner mig som Jack Sparrow! Innan jag vänder tillbaks västerut rundar jag skäret som ligger nordost om fyren. Det fanns planer på att fyren skulle byggas här istället men så blev det inte och idag finns det bara ett stenkummel på öns topp. Hela stranden är full av sälar som lojt håller koll på mig medan de njuter av eftermiddagssolen. Jag rundar återigen fyren och styr där-efter mot Svenska Högarna för att ankra upp för natten. Båten höjer och sänker sig behagligt i havsdyningen och i horisonten ser jag ett lastfartyg stäva iväg på ett spegelblankt Ålands Hav. Svenska Högarnas välbekanta silhuett dyker upp i horisonten och c:a kl 19 angör jag min natthamn.

Min resa till Bogskär gav mersmak och en längtan efter att återigen få ge mig ut på Ålands Hav för äventyr till nya fyrplatser. Den 3 oktober gav jag mig ut igen. Denna gång till Flötjan och Lågskår men det är en helt annan historia.

Havets riddare – en historia kring ledsagare, fyrar och sjunkna skepp

Johan Eriksson

Artikeln har tidigare varit publicerad i tidningen Sörmlandsbygden

Sommarens sista tur i vattnets tecken går till Oxelösund, där vi möter strävsamma fyrvaktare som hållit lågan brinnande genom stormiga nätter, och behårda lotsar som styrt gästande skepp genom sjöarna med livet som insats. Vi går också ner under ytan, till Östersjöns ödliga kyrkogård, där många av dessa havets riddare funnit sin sista vila tillsammans med vraken efter de skonare, flöjtskepp och kuttrar som en gång var deras liv.

Efter att ha klagat på värmen, så har jag nu verkligen fått det väder jag förtjänar. Det regnar ute vid Femörehuvud och en hård, kall vind piskar upp skum på det blågrå havet. De flesta båtarna ligger stilla i gästhamnen, men en och annan farkost skymtar bland vågorna. Oxelösund är Sörmlands enda riktiga kuststad, fullt ut präglad av havet, och med ryggen vänd mot oss stackars inlandsbor, som varken kan brassa, skota, hala, eller slå knopar. Staden öppnar sig istället mot skärgården, havet och den vida världen. Till och med kyrkan, S:t Botvid, är byggd i form av en jättelik båk i betong, som med sitt glänsande kors i toppen vägleder både vilsna själar och simpla snedseglare. Kyrkans namn kommer från ostkustens eget skyddshelgon Botvid. Botvid blev brutalt mördad på Rågö av en vendisk slav som han hade köpt fri, i förhoppning om att kunna frälsa fången. Men historien slutade alltså med en yxa i huvudet på salig Botvid, och vägen till pärlporten bör därefter ha varit oändligt lång för den otacksamme fången.

Fyren på Femöre tändes 1867, och brann sedan i över hundra år innan den släcktes för gott år 1974. Under lång

Femörehuvud med fyrvaktarbostaden, fyren och mistklockan. Foto: Johan Eriksson

tid användes bara en liten oljelampa, som sköttes av de fyrvaktarfamiljer som bodde här, men 1955 automatiserades signaleringen med hjälp av en AGA-fyr. Precis intill fyrvaktarbostaden står den gamla mistklockan kvar, som fyrvaktaren ringde i när sikten var dålig. Klockan kunde höras ända ut till Vinterklasen och Svinskär, bärande det budskap som står inskrivet på dess ena sida:

*Vilsne köl på töcknig sjö
Du i stormen vaga rö
Gud vill ej att du ska dö
i hans ärend kallar jag dig
till ljuftlig vilodag
i den goda hamnen Skag*

Den artistiske fyrmästaren August Bark musicerar med familjen.

Foto: Oxelösundsarkivet

Den något kryptiska slutraden har sin förklaring i att klockan först beställdes till Skags hamn i Västernorrland, där den dock aldrig installerades. Under många år slog fyrvaktmästare August Bark i

klockan när dimman la sig kring halvön och dolde fyrens ljus. Förmodligen uppskattade han den poetiska inskriptionen. Bark hade nämligen själv en skaldeådra och diktade ofta i fotogenlampans sken på kvällarna, medan vågorna bröt mot den höga Femöreklippan. Han gav 1931 ut diktsamlingen "Mistklockor och frysken", som är fylld med högstämda naturmotiv och stämningar från det ensliga fyrvaktarlivet:

*När solen dala bak Vikbolandet
Och Kungshamnsfyren just blivit tänd
Då kommer trasten med musikbandet
Och Vinterklasen med sin legend*

S:t Botvids kyrka, byggd 1957, vägleder både vilsna själar och simpla snedseglare.

Foto: Johan Eriksson

De romantiska bilder som framträder i Barks diktning är rena idyllen jämfört med livet på det närbelägna Ledskär, där Barks kollega fyrvaktmästare Sjögren höll lågan brinnande. Tillsammans med hustrun Lina uppfostrade de 14

Skuldfrid Sjögren, och hennes rekordlånga hårsvall, ursprungligen odlat på Ledskär.

Foto: Oxelösundsarkivet

barn på det kala skäret, under ytterst hårda förhållanden. De hade vare sig brunn eller ko, och samlade regnvatten från klippornas hällkar för att ha något att dricka. Det lär nog ha känts trångt ibland, med fjorton rastlösa barn därute på den vindpinade klippan. Åtminstone ett av barnen tog dock igen barndomens begränsade rörelsefrihet. Skuldfrid Sjögren emigrerade nämligen till Kanada där hon öppnade frisersalong. Yrkesvalet känns en aning paradoxalt eftersom hon själv knappast klippte sig, vare sig på Ledskär eller senare. 1927 skrevs hon in i Guinness rekordbok, med sitt imponerande hårsvall som då var över tre meter långt!

Det var först under 1800-talet som landets kuster började lysas upp av fyror, men redan under medeltiden fanns här sjökunniga ledsagare, som bistod med säkra färdvägar genom farliga vatten. Med tiden kom de att kallas lotsar. Från början var lotsningen frivillig, och lotsarna arbetade som fria entreprenörer, vid sidan av sina ordinarie yrken som fiskare och bönder. Från 1667 infördes lotsplikt, och lotsarna blev statsanställda. De fick en del av sin lön som fast ersättning, ofta i naturaförmåner, men en betydande del av inkomsten var rörlig. För varje genomförd lotsning fick man en lotspeng, så ju fler båtar som passerade, desto bättre affärer. I början av 1800-talet lotsades drygt 70 fartyg förbi Oxelösund, en siffra som hade växt till hela 1007 år 1860. År 1930 redovisade Oxelösund den högsta lotspenningen i landet, före både Göteborg och Stockholm.

Yrket medförde dock stora risker, både för livhank och ekonomi. Redan medeltidens lagar föreskrev lotsens stora ansvar. Om han misslyckades med sitt uppdrag, och skeppet gick på grund, så "ägde skeppare och besättning makt över hans liv". Detta dödsstraff avskaffades så småningom, men den hårda ansvarsprincipen bestod långt in på 1900-talet. Många lotsar har genom åren fått både dryga böter och fängelse för insatser som av någon anledning gått fel. Ofta klagades det på lotsarnas slarv. År 1847 skrev chefen för norra lotsdistriktet i ett brev att "Oxelö lotsar, såsom de flesta lotsar, bete sig som en odisciplinerad bondhop". Han hade ett särskilt ont öga till åldermannen Sundström, som år 1852 fick sitta isolerad i ett mörkt häkte i sex dagar utan mat på grund av försumlighet. Lotsarna delade uppenbarligen otacksamhetens lott med sitt skyddshelgon Botvid.

Lotsen bordar skutan, och kaptenen kan andas ut. Ur Ny illustrerad Tidning 1882

Dag som natt skulle de hålla utkik, speja efter bloss och lyssna efter kanonskott, vilka var de signaler som skeppen använde för att påkalla lotsarnas uppmärksamhet vid dålig väderlek. Märktes något därute, så kallade plikten. Det var bara att lämna hustru och barn, slänga sig i båtarna och ro för kung och fosterland mot det signalerande fartyget, där den utvakade och frusna kaptenen kunde pusta ut först när lotsen väl var ombord och tog över rodret. Ofta var färden tillbaka från lotsningen den farligaste delen av resan. Lotsarna färdades länge i helt öppna små kuttrar, känsliga för nedisning och sjöar som slog in över relingen. Julnatten år 1857 var lotsen Eric Asplund på väg hem till sin familj, efter ett besök på Hävringe, men seglade i ovädret ner sig vid den lilla kobben "Dödsens klubb". Det ödesdigra namnet antyder att Asplund inte var den förste som fick problem just där. Undrar vad som flög genom den arme mannens huvud,

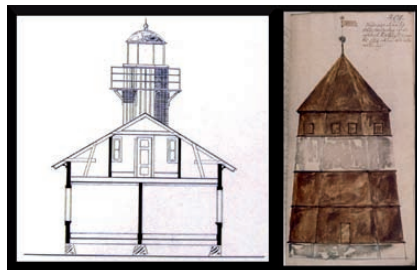
när han förtvivlat kämpade i de mörka vågorna, medveten om att han kanske aldrig skulle få återse sina barn, eller sin hustru. Kan man känna sig mer ensam i världen än Asplund, i det iskalla vattnet på julkvällen vid Dödsens klubb?

Den olycklige lotsen var farfar till författaren Karl Asplund, som tillbringade många somrar vid Hävringe i sin ungdom, och i åtskilliga böcker har skildrat livet i Oxelösunds skärgård. I dikten "Galeasen Johannes" beskriver han besättningens kamp i havet, när de försökte nå fram till Hävringe båk år 1823:

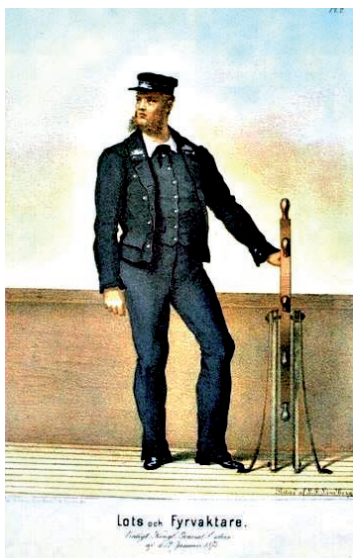
*Vad finns väl mera kärt
än båkens växande kon?
Och vad är i livet mera värt
Än skutans rejäla don*

— — —
*Nu högg det! – Nu gäller att surra sig hårt.
I däck med vår sista klut!
...Se, långsamt i sjöarna, stampande svårt
går lotsarnas livbåt ut*

Besättningen räddades, men skeppet gick till botten, där det sällade sig till den väldiga armada av förlistade skepp från gångna sekler, som ligger för evigt ankrade på bottarna utanför Hävringe. Det är ett världsunikt museum, öppet för den växande skara dykare som ägnar

Den gamla båken vid Hävringe, byggd 1751, och den nya fyrvaktarbostaden.

*Uniform för Lots och Fyrvaktare.
Enligt Kongl. General Ordern af d 12
januari 1874. Foto: Oxelösundsarkivet*

sig åt att utforska vraken, men oåtkomligt och okänt för de flesta badare och fritidsseglare som glatt plaskar runt på vattenytan.

Jonas Rydin, en erfaren dykare och undervattensfotograf, säger att Östersjön nog är världens bästa plats för den som är intresserad av marin undervattenshistoria:

– Jag har dykt i över 20 år runt hela världen, men det finns ingen plats som liknar Östersjön. Det är en unik vrakdykning, på grund av det kalla vattnet och saknaden av skeppsmask.

Jonas har dykt på flera av Oxelösundsvraken och beskriver spänningen som uppstår när dörren till bortglömda dramer plötsligt öppnas.

– Att besöka en plats som varit orörd i flera år är en fantastisk känsla. Det som

är så spännande i Sverige är att vi varje år hittar flera nya orörda vrak. Förra året var jag med och hittade ett jätteintressant vrak, Lejonvraket, som uppmärksammades stort i massmedierna.

Jonas nämner också att han varit nere vid Isbjörn, en liten bestyckad spaningsbåt, som i mars 1944 gick ut i hårt väder från Oxelösunds hamn för att leverera mat till Hävringe. Båten trycktes dock snart ned under vattnet av en kraftig by, och tog snabbt in vatten. Besättningen drog på sig livvästarna, och hoppade i det iskalla vattnet. En av de överlevande, rorsman Valter Eriksson, berättade om händelsen:

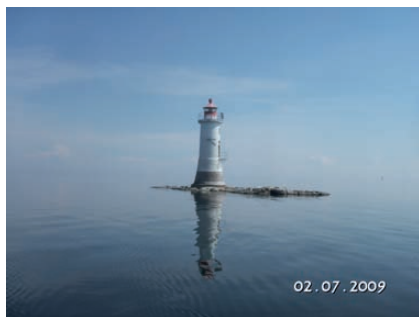
– Sista gången jag såg furir Förberg, kom han flytande förbi mig i vattnet, och jag hörde hur han med hög röst sjöng en visa, så som han ofta brukade göra när vi voro tillsammans under fritiden. Han bara såg på mig, där han hjälplöst vräktes omkring av vågorna, sjungande sin visa. Den blicken och den sången kommer jag aldrig att glömma.

Blåsten tilltar vid den släckta fyren. Jag tänker på barnen vid Ledskär, Asplunds mörka jul, den sjungande Förberg, och stelnar plötsligt till. Är det inte ett skepp därute med lotsgösen i förmasten – den flagga som tidigare användes för att signalera om lotshjälp? Jag inser att jag nog har dragit i mig för mycket havsluft – jag pallar helt enkelt inte kustlivet. Det är dags att åka hem, till inlandets trygga tillvaro och tända i spisen. När jag kommer hem och berättar några av sjömanshistorierna vid kvällsmaten för mina barn, så ber de mig om en sak innan de går och lägger sig:

– Pappa, lova att du aldrig blir lots!
Och jag lovar.

Fyren Megrundet i Vänern

Bosse Hjelmqvist

Megrundets fyr

Sommaren 2009 fick vi tillfälle att nästan gå iland på det ensliga lilla skär, som omger fyren Megrundet i Vänern och det var en sällsam upplevelse.

Fyren tändes första gången den 1 augusti 1919, men redan 1883 lade man ut ett fyrskepp på platsen, det enda som funnits på Vänern. I boken Vänerns fyror av Erik Holmström kan man läsa att det var två händelser år 1880, som föranledde beställningen av fyrskeppet från Motala Verkstad.

Den första tragedin inträffade en stormnatt i september 1880 när ångfartyget Idog gick rätt på grundet. Sju män, åtta kvinnor och två barn fick uppleva en fruktansvärd natt med brottsjör, som ideligen vräkte över det havererade fartyget innan man slutligen räddades av besättningen på segelslupen Westgöten, som gått ut från Vänersborg för att undsätta de nödställda. Räddarna fick sedermera medalj för sina insatser. Avståndet från Vänersborg till Megrundet är c:a 20 sjömil och till närmaste land är det c:a 8 sjömil, alltså ett minst sagt ensligt läge.

Åtta dagar senare inträffade den andra katastrofen när ångfartyget Trollhättan på väg från Byälven till Göteborg i hårt väder gick under vid Megrundet. Samtliga ombord, sex män och tre kvinnor, följde fartyget i djupet.

När vi besökte grundet och fyren var förhållandena helt annorlunda, vindstilla, varmt och soligt. Vi lyckades inte lägga till på det mytomspunna skäret, det var för grunt, men vi fick en ganska fin bild på den vackra fyren. Det kan nämnas att den är 13 m hög med omsorgsfullt utformade detaljer, t.ex. inskriftstavla över dörren, gjutjärnspräjsade fönster och lanterninbågar i sicksackmönster.

Fyren var i ett bedrövligt skick fram till år 2004, men på sommaren det året renoverades fyren grundligt under nära tre månader till en kostnad av över en miljon kronor. Det var som ett förvandlingsnummer på en trolleriföreställning, från ful ankunge till vitglänsande svan, något som vi fyrvänner kan vara både glada och tacksamma över.

Efterlysning

F.d. fyrskeppet Megrundet lär så sent som på 1990-talet i ombyggt skick ha haft sin hemmahamn någonstans i Stockholms skärgård. Kanske kan någon läsare lämna fler upplysningar?

Bosse Hjelmqvist

bossekerstin@swipnet.se

CORDOUAN, havets Versailles, fyrarnas konung - en fyr för konungar

Ulla Hillberg

Esbjörn Hillberg framför Cordouan. Fyren kan endast nås vid lågvatten.

Den 14 april 2010 kl 9.30 gick båten La Boheme ut till fyren Cordouan. Ombord förutom kapten fanns ett 45-tal passage-rare i olika åldrar och nationaliteter. På släp fanns en landstigningsbåt. När vi närmade oss fyren såg man en lång sandbank som ledde fram till fyren. Det är endast möjligt att besöka fyren vid ebb. Då vi kom fram till sandbanken måste alla ta av sig strumpor och skor och kavla upp byxbenen så högt upp som möjligt. Endast ett par hade höga stövlar på sig för de hade fått reda på vad som skulle hända. Vi ankrade och steg barfota ner i landstigningsbåten som tog oss sista biten fram till sandbanken. Det fattades några meter så det var bara att kliva ner i det iskalla vattnet. Sedan gick vi en

bra bit över vattniga sanddyner innan vi kunde gå in genom den vackra portalen till fyren. Först där kunde vi ta på strumpor och skor på sandiga och kalla fötter. Men solen lyste och värmdes snart upp oss.

Det fanns en guide men han kunde bara franska, men på varje våning fanns en inspelad guide som berättade på tyska och engelska om man tryckte på en knapp.

Första fyren, t.o.m. andra våningen, byggdes mellan åren 1584 och 1611 av Louis de Foix. Han var arkitekt och har bl.a. ritat slottet Escorial i Spanien som ligger utanför Madrid. Sedan byggdes fyren på av Joseph Teulère och fick därmed sitt nuvarande utseende 1789. Fyren är 67,5

Trappan upp i fyren.

Det kungliga rummet. Den runda öppningen användes för transport av bränsle till lanterninen.

Fresnel (1788-1827), som var en av de största linskonstruktörerna.

Chapelle Notre Dame de Cordouan.

Kapellets vackert målade glasfönster.

Detalj av fyrens rikhaltiga ornamentering.

meter hög och är belägen 7 km från land och omges av en bred rund fortliknande mur som innehåller två panelbeklädda rum för intendenten, vars möbler härstammar från Napoleon III:s tid. Dessutom finns förrådsutrymmen och bostäder för fyrvaktarna. Cordouan är fortfarande bemannad med två fyrvaktare som är i tjänst 2 veckor och lediga 2. Vaktombyte sker på fredagar, vilket gör att det inte går att besöka fyren den dagen. Varhelst man fäster blicken finns det skulpturer och utsmyckningar av alla de slag på alla våningar både ute och inne.

Första våningen: Det kungliga rummet där golvet består av svart och vit marmor. På båda sidor rummet finns en öppen spis. I ett skåp finns en utställning av glödlampor som använts under årens lopp. Det finns också byster av bland annat Reynaud och Fresnel. Härifrån och ända upp finns en rund öppning i golvet genom vilken fyrvaktarna hissade upp det för tiden aktuella bränslet till lanterninen ända fram till 1948 då fyren elektrifierades.

Andra våningen: Kapellet. Golvet har ett mönster av grå och svart marmor. Kyrkfönstren, som föreställer olika helgon, är gjorda 1855 av en berömd glasmästare, Lobin, som även reparerat kyrkfönstren i Notre-Dame i Paris. På var sida av ingången hänger stora snäckor med vigvatten.

Tidig Fresnel-lins.

Efter 311 trappsteg når man lanterninen, varifrån man har en fantastisk utsikt. Fresnel-linsen sprider ljuset 40 km.

Hemsida: www.littoral33.com/cordouan/visite_cordouan.htm

Cordouans nuvarande lanternin och lins. Observera lejonhuvudena.

De första fyrarna med målade bälten

Dan Thunman

Varför har vissa fyrar svarta eller röda bälten på fasaden? Den frågan fick Blänkets redaktör Maria Elsby från en av fyrsällskapet medlemmar och Maria skickade frågan vidare till mig. Beskrivningen nedan gör inte på något vis anspråk på att vara fullständig utan ska mer läsas som en kort betraktelse eller reflektion kring frågeställningen.

Örskär

I en beskrivning över svenska fyrarna från år 1872 framgår att av 29 fyrtorn av sten (med vitputsad fasad, naturstensfasad eller fasad av gult tegel) hade 8 stycken ett eller två röda bälten målade på fasaden. Det var Falsterbo, Morups Tänge, Söderarm, Svartklubben, Understen, Örskär, Storsjungfrun och Ölands södra udde. Målade bälten var då en relativt ny företeelse för landets fyrar. Syftet med dem var att fyrarna skulle synas bättre under dagtid. En annan ny och liknande företeelse för fyrarna var att måla ruttmönster på fasaden för att

skilja dem åt från närliggande, liknande fyrar. I samma beskrivning (från 1872) framgår att tre järntorn och två trätorn fått sådana mönster.

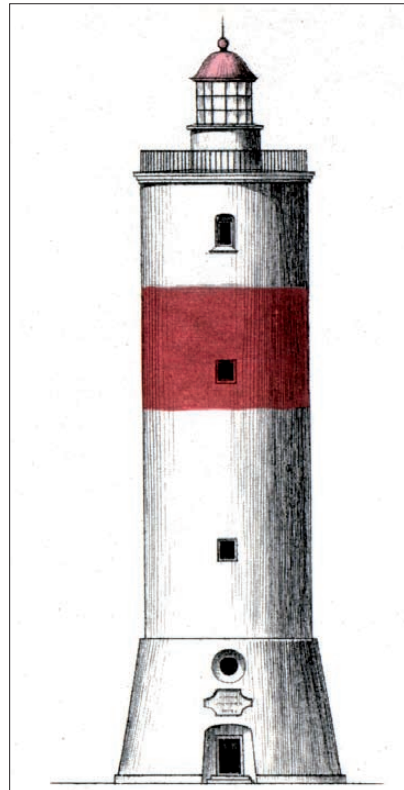
År 1866 erhöll fyrarna vid Falsterbo och Morups Tänge *tvänne horizontala röda bälten*. Året efter kom turen till fyrarna på Söderarm, Svartklubben, Understen och Örskär. Även dessa erhöll vardera två röda bälten. Eftersom de låg på rad utmed upplandskusten kunde inte syftet ha varit att skilja dem åt utan snarare att dagtid synas bättre under olika väderförhållanden. Jag har inte hittat uppgiften om när fyrarna på Storsjungfrun och Ölands södra fick sina röda bälten men flera uppgifter talar för att även de målades vid denna tid. Alla dessa fyrar var av äldre datum och hade sålunda inga bälten från början.

Närs fyr av järn erhöll däremot redan från början tre vita band då den uppfördes 1872. Malmös nya hamnfyr från 1878 målades vit med två röda bälten. Röda och vita bälten hade redan tidigare prövats på båkar och framför allt de röda bältena praktiserades på flera sjömärken vid denna tid. Till exempel Högskärs båk, från 1760-talet var länge helt vit men fick ett rött bälte 1860. Den närbelägna Arholma båk, också den från 1760-talet, var från början vit med rött tak men rödfärgades och försågs med ett vitt bälte 1865.

Under 1800-talets andra hälft ökade antalet fyrar kraftigt utmed våra kuster och inom vissa områden behövde något göras för att inte de sjöfarande skulle ta fel på fyrarna under dagtid. När järnfyrn på Skrivareklippan, utanför Varberg, uppfördes 1871 fick den mot sjösidan målade rutor för att lättare kunna skiljas från Tylöns röda fyr. Även Måseskärs fyr, uppförd 1865, erhöll redan 1869 röda och vita fält för att lättare kunna skiljas från närbelägna fyrar. Skags nya fyr (1871), liksom träfyrarna på Grimskär (1865) och Storkläppen (båk 1875) hade också röda och vita rutor målade på fasaden. Även detta sätt att måla fasader hade redan tidigare praktiserats inom båkbyggandet.

De flesta av de fyrar som fick röda bälten på 1800-talet har numera svarta bälten. Däremot finns flera sjömärken som fortfarande har kvar det röda bältet. Söderarms fyr har kvar ett av sina röda bälten. Understens gamla fyr hade kvar sina röda bälten när den ersattes av det "nya" tornet, men sedan dess har färgen genom åren nöts bort av väder och vind. Men kommer man nära fyren syns tydligt spår av rödfärg kvar på lanterninmuren.

År 1896 ströks de röda banden på Morups Tänges fyr med koltjära. 1916 ströks övre delen av Svartklubbens fyr med en liknande svart smörja. När Understens "nya" fyr av betong uppfördes 1915-16 målades den övre delen av tornet svart och resterande delen i vitt. Andra stora betongfyrar som målades i kombinationer av svart och vitt var bland annat Östergarnsholm (1918-19) och Eggegrund (1933). År 1931 beslutade Lotsstyrelsen att fyrarna Djursten, Lungö, Brämö och Skag skulle förses med ljusa och mörka fält. Motivet var att *detta gör dem bättre synliga i vinterförhållanden med snöklädd bakgrund eller vid*

Ölands södra udde

snöfall. Vad beträffar övriga fyrar i dessa lotsdistrikt ansågs läget i detta avseende vara tillfredsställande.

Samma år (1931) byggdes den nya fyren på Huvudskär och den målades vit med svart bälte. Nidingens vita betongfyr från 1946 har ett svart bälte. 1956 målades den nya betongfyren på Björn gul med ett rött bälte. Denna färgkombination kan dock inte ha fungerat bra eftersom den snart målades om i svart och vitt. Under 1900-talet har många fyrar målats med röda eller gröna bälten med utgångspunkt från deras läge i förhållande till farledens riktning.

Måseskär

Källor och litteratur:

Beskrifning öfver svenska fyrarne ... (1872)

Hedin, Anders. Sveriges fyrar.

Originalritningar 1678-1902. Italien 2008.

Hillberg, Esbjörn.

Svenska Fyrskällskapets Fyrhandbok. Ljungby 2007

Kungörelser om Fyrar och Märken (1840-75)

Lotsstyrelsens årsberättelser

Söderlund, Johnny.

Sjömärken – vägvisare och kulturminnen.

Stockholm 2007

Thunman, Dan.

Sveriges fyrplatser. Stockholm 2000

Diverse skrivelser ur arkiv tillhörande

Lennart von Post

Bilderna i artikeln är hämtade ur

Beskrifning öfver svenska fyrarne ... (1872)

Klubbmärken, tröjor mm

Du kan köpa nedanstående klubbgrejor genom att sätta in pengarna på vårt PG konto nr 1968 420-8 samt skriva på talongen vad du önskar köpa. Innan du beställer tröjor var vänlig kontakta Ulla Hillberg 031-972148, email: ulla@hillberg.com för att reservera rätt storlek och modell. Portot inom Sverige är beräknat för endast ett exemplar per artikel. Kontakta oss därför om du beställer flera saker samtidigt för detta kan förändra portot både positivt och negativt.

Fyrhandbok, 320 sidor, 450 bilder, hård pärm, 116 svenska fyrar, pris inkl. porto om medlem 220:-, ej medlem 270:- (extra porto för: Europa 45:-, utom Europa 55:-)

Om fyrar-de Pharis, en översatt avhandling på latin från 1722, pris inkl. porto 120:- (extra porto för: Europa 45:-, utom Europa 55:-)

Fyrhandbok + Om fyrar, båda böckerna, pris inkl. porto om medlem 260:-, ej medlem 310:- (extra porto Europa 105:-, utom Europa 135:-)

Fyrkortlek med 52 svenska fyrar + 3 jokrar, pris inkl. porto om medlem 40:-, ej medlem 50:- (extra porto: Europa 20:-, utom Europa 25:-)

Klubb nål i emalj med logo 35:- inkl. porto (extra porto utomlands 5:-)

Tyg märke med broderad logo (6 cm högt) 35:- inkl. porto (extra porto utomlands 5:-)

Dekal självhäftande transparent vinyl (10x10 cm) med logo 15:- inkl. porto (extra porto utomlands 5:-)

T-shirt vit, transfer logo vänster arm, dam- eller herrmodell, olika storlekar, 130:- inkl. porto (extra porto: Europa 25:-, utom Europa 35:-)

Piké-tröja, marinblå, broderad logo vänster arm, dam- eller herrmodell, olika storlekar, 240:- inkl. porto (extra porto: Europa 45:-, utom Europa 55:-)

Keps, marinblå, broderad logo, 110:- inkl. porto (extra porto: Europa 20:-, utom Europa 25:-)

Klart landets längsta automatriks

Insänt av *Sten Persson*

Hallå Ven – här Svartklubbens fyr!

Ja, så kunde man läsa under "Senaste nytt" i dåvarande Kvällsposten den 24 februari 1957.

Godmornon, Nilsson, hur är väderet på Ven? Undrade glade fyrmästaren Hjalmar Söderström på Svartklubben i Uppland, när han i morse premiärpetade 0418 på sin nya automattelefon och fick tag på sin fyrkollega på Haken på Ven. Därmed förband de båda fyrtorsenslingarna för första gången sina vindomsusade öar med varandra på automatisk väg och det avståndsmässigt längsta automatrikssamtalet i det här landet – 81 mil – var ett faktum.

Snack om väderleken måste det givetvis bli även i ett premiärsamtal, när två svenskar är i prattagen, och det var inte utan, att fyrmästare Nilsson drog efter andan, när han fick höra att kollegan på Svartklubben tampades med 14 graders kyla.

- Och vi, som har bara två. Suckade han med onda aningar, men blev ljusare i rösten, när han konstaterade att på Ven sjunger stararna och lärkan har kommit, även om drillarna än så länge knappast är öronbedövande.

- Starar har vi också, klippte Söderström av med våraningar i rösten, trots att isen

Hur har ni det med malvorna? undrade fyrmästare Hjalmar Söderström (infälld) på Svartklubbens fyr när han premiärpetade automatriks till fyrmästare Carl Fredrik Nilsson på Haken.

ligger tjock i grannskapet av hans fyrtorn med utsikt över Ålands hav.

- Men is har vi ingen här och det vore katten, om vi skulle få någon, när vi nu hunnit så långt fram på året, tyckte Nilsson.

- Det går väl an, bara vi slipper tjockan, tröstade Svartklubbsfyrmästaren. Jag vet, att ni har haft besvärligt med den där nere också. Här har vi isstopp i hela Öregrundsskärgård, men i Harg-rännan går båtarna som vanligt med malm och papper. I norra ändan kan jag konstatera, att isen inte är svår i Ålands hav.

Ensling på skäret

En riktig ensling på Svartklubben är han, Söderström – nästan. På rena skäret, bara 350 meter långt, ligger hans fyrtorn, med 700 meter in till Singö.

- *Men vi är fyra man på fyren, vi har sex lotsar och tre båtsmän, så riktigt ensam är man ju inte. Och klaga skall man inte, de som är på fyrskeppen har det värre. Vi har i alla fall familjerna i närheten.*

- *Mja, så många är ju inte vi, men vi har ju hela ön, förstås, sade Nilsson.*

- *Och malvorna! Insköt Söderström med en längtans suck. Han visste en hel del om Ven, han, trots att han aldrig varit där.*

- *Men Varberg ligger ju ganska nära och där har jag hälsat på min dotter, ska göra det i sommar igen. Och då blir det kanske Ven också, eller vad säger du, Nilsson?*

Det blir nog Ven, av Nilssons svar att döma, för de båda fyrenslingarna har känt varandra länge. Det vill säga, de träffades på en kongress i Stockholm för

nio år sedan – glädjen var stor, när KvP kopplade ihop dem i automatrikset.

Gamla kompisar

- *Nej, men, är du på Haken!*

- *Och du på Svartklubben!* Det bubblade i telefonluren en god stund. Men sedan kom väderlekssnacket igång och givetvis kom man in på pensionering och andra fackproblem: åttatimmarsdag och betalt för obekvämt arbetstid.

- *Men det blir väl inte i vår tid, förstås, för jag har bara några år kvar och du har väl bara tre! Neej, du, det blir många perioder det här, man blir pratsjuk av att gå så här ute på en fyr. Jag skulle kunna snacka hela dagen, så det är väl bäst vi slutar nu.*

Det gjorde de, mycket hjärtligt, men det lär knappast vara någonting som hindrar, att fyrenslingarna stöter på varandra igen, eftersom ingen av dem numera behöver slå 00 och begära riks, om de vill kolla väderleksrapporten.

Ej betald medlemsavgift 2011

Det är fortfarande flera medlemmar som ännu inte har betalt sin medlemsavgift (enskild medlem 200:-).

Vänligen betala den snarast om du vet med dig att du inte har betalt. Kontakta undertecknad om du är osäker.

Avgiften betalas in på pgkonto 400714-2, skriv ditt medlemsnummer och namn på inbetalningen.

Tack för din hjälp!

Ulla Hillberg 031-972148, ulla@hillberg.com

Renoveringen av Tylöns fyr

Anders Röö, Statens fastighetsverk

Tylöns genomrostade fyr år 2000.

När vi på Statens fastighetsverk (SFV) första gången besökte Tylön år 2000, möttes vi av en tragisk syn, en fyrvaktarbostad vars tak läckte och en rostig fyr där dörren var sönderslagen och nu hårbärgerade får. Golvet i fyren var täckt med träck och en massa bråte. Trappan upp till vaktrummet dröp av fukt, och trappstegen hade antagit en roströd nyans. Tittade man upp mot taket, vaktrummet undersida kunde man konstatera att golvet var genomvått och att färgen därför inte hade en chans att sitta kvar. På vår väg upp genom vaktkuren kunde vi bara konstatera att det såg för bedrövligt ut, vinylplattorna som låg på golvet, gjorde just det, låg på golvet. Mitt i all bedrövelsen fanns det dock mycket spännande detaljer som väckte min ny-

Fyrens inte särskilt välkommande entré.

fikenhet. En sådan detalj var verktygsskåpet och dynan av skinn. Tänk på hur många timmar fyrvaktaren hade suttit där för att vårda all utrustning.

En trappa upp i Lanterninen kunde man konstatera att linsen var borta och att vissa av rutorna var spruckna. Hela konstruktionen var svårt angripen av rost, där kontakten mellan olika material i form av koppar, järn och brons hade medfört att det bildats galvaniska strömmar.

Med inslag av inträngande saltvatten, var detta en elektrolys som gjorde att konstruktionen sakta vittrade sönder.

Efter att vi fått tag i ritningar från Sjöfartsverket, på såväl fyrvaktarbostaden, samt även till viss del på fyren, återställdes taket på huset med det rillade

Lodröret som också utgör trappspindeln.

papptak som hade funnits före Eterniten lagts på under 30-talet. Ny spegeldörr i massiv ek tillverkades till fyren enligt originalritningen, och de rutor som var trasiga i lanterninen byttes ut.

Inte bara linsen saknades

När man tog sig ut på balkongen och tittade upp mot vattenutkastarna, kunde man konstatera att någonting saknades? Vidare kunde man se att skorstenen från en kamin som stått i vaktrummet saknades helt.

Liten budget ingen ström

En liten budget där Tylöns fyrplats skulle konkurrera med andra fyr- och lotsplatser, men också med betydligt mer penningkrävande objekt som t.ex. Carlstens

Lanterninen där bl.a. vattenutkastarna saknades.

fästning, Bohus fästning mm, fick över åren ofta till följd, att några underhållsinsatser inte kom till stånd. Till saken hör att hela Tylön vid denna tidpunkt stod helt utan kraftförsörjning. Elkabeln från fastlandet var då sedan länge avsliten och stod inte att laga. Några reservkraftverk hade aldrig installerats på ön, då ön några år före sin avbemannning 1968 blivit elektrifierad.

Åren gick men vi kunde konstatera att utan ström var det svårt att hålla husen i skick, nu när det inte bodde någon som kunde hålla fyr i spisar och kakelugnar, och på så sätt hålla fukten ute.

Med andra ord, vad som mötte oss och allmänheten var en fyrplats i förfall.

Tylö fyr är ett "Tiohörnigt, rödbrunt jernstorn"

Det står det att läsa i Beskrivning öfver Svenska fyrar i Östersjön, Öresund och Kattegatt. Formen på fyren var densamma och det som nu gjorde att fyren var rödbrun, var att den var färgad av rost mot sin annars vita nyans.

Att något måste göras åt fyren var uppenbart, men hur omfattande rostangreppen var, var svårt att utröna då mycket doldes bakom paneler och under golv, som troligtvis ingen lyft på sedan år 1870.

Befann man sig uppe i lanterninen vid hård vind, kunde man konstatera att fyren rörde på sig, en mycket olustig känsla. Fyren hade redan på 1950-talet så omfattande rostskador att man nödgats svetsa på plåtar och vinkeljärn mellan ytter- och innerkonstruktionen. Nu föreföll fyrens stomme endast hållas uppe av lodröret som också utgör trappspindeln.

Någon gång under 1990-talet hade även vissa försök gjorts att underhålla fyren genom skrapning och målning, med

Rostiga plåtar har bytts ut och fyren därigenom säkrats från kollaps.

mindre lyckat resultat. Här kunde vi på fastighetsverket konstatera att det krävdes en mer omfattande renovering.

Renoveringen påbörjades februari 2008

Med hjälp av duktiga smeder stadgades konstruktionen upp och ny syll och ny nederdel konstruerades genom att gamla rostiga plåtar avlägsnades och nya fälldes in, allt i 5 mm galvat stål. Nu var fyren säkrad från att kollapsa.

Hur omfattande var nu skadorna mellan vaktrummet, en träkonstruktion, och ytterskalet av plåt? Hur såg konstruktionen ut under koppartaket? Hur mycket röta hade vi i vaktkuren?

Kunde fyren skeppas iland hel? Fyren stod för långt ifrån strandlinjen och att rekvirera en pråmkran som skulle kunna lyfta fyren ansågs för kostsamt. Vi kunde konstatera att enda sättet att komma åt all rost och röta var att demontera fyren i lämpligt stora bitar och endast lämna kvar de delar av fyren som inte gick att ta isär.

Vår tanke var att kunna lyfta av lanterninen, lyfta ur urverket och vaktkuren av trä.

Vad väger en lanternin

Vad väger en tiokantig lanternin som omsluter en tredje ordningens lins. Kalkylen stannade vid 1147 kg. Vad väger

ett urverk med alla mekanismer? Förhoppningsvis något mindre än vad lanterninen vägde. När var mest lämpligt att utföra arbetena? Vad innebar det att fyren stod mitt i ett fågelskyddsområde?

Säkring av fyren hade skett i februari 2008, och helst borde vi kunna blåstra och måla fyren under april/maj för att ha de bästa förutsättningarna för ett lyckat resultat. Detta kolliderade med fågelskyddsperioden som började i april.

Dispens från fågelskyddet söktes och en helikopter som klarade vikten av lanterninen rekvirerades. SFV hade nu handlat upp entreprenörer som kunde utföra blåstrings- och rostskyddsmålningsarbeten utifrån samma krav som ställdes offshore. Vår förhoppning var att vi skulle kunna flyga lanterninen till det företag i Varberg som fått målningsuppdraget, något som visade sig i så fall kräva en specialflygning till en betydande kostnad.

Hur skulle vi göra för att vädersäkra blåstrings- och rostskyddsmålningsarbetena på resterande del av fyren på Työn?

Allt som gick att montera bort från konstruktionen fick nu plockas isär och paketeras för att kunna transporteras till Varberg för målning och blåstring. Detta

Ytterligare rostiga plåtar fick bytas ut.

Nyttillverkat tak över entrén.

innebar att balkongen som omsluter lanterninen med sina gjutjärnssektioner fick monteras isär, räckena kapas, glasen plockas ut ur lanterninen, fönsterluckorna längs trapphuset skruvades bort och alla trappsteg upp i fyren monterades ner steg för steg.

Vaktkuren av trä

Kunde vi då lyfta ur vaktkuren som bestod av tre lager av trä varav två lager med specialskälade 2" plank med lös spont och där emellan liggande fartygsfilt. Gick innerpanelen att rädda? Ganska omgående visade det sig att konsolerna som höll upp lanterninens stolpar satt fästade i plåtstommen och gick in genom väggen på vaktkuren av trä. Beslut fattades om att plocka ner vaktkuren bräda för bräda, planka för plank, ett spännande arbete, men vad dolde sig i väggen? Vad dolde sig i golvet under urverket?

Dagen för flygningen av delar och material

Dagen för flygningen kom. Sötvatten, kompressor, blästerklocka, blästersilikat, containrar och 9 ton ställning skulle nu lyftas ut till ön. In skulle lanterninen, maskinverket, en nedpackad vaktkur av trä, emballerade gjutjärnstrappsteg, tårt-

Delar av den nedmonterade lanterninen..

bitsformade gjutjärnsbitar av nedersta golvet, gjutjärnsbalkongen, ramarna till fönstren i trapphuset och alla bultar märkta och paketerade i påsar.

Efter en lång dag stod nu lanterninen på landbacken, allt övrigt material hade lastats på trailer för vidare transport till Varberg. Vi mätte höjden på lanterninen och kunde konstatera att som den stod på marken var den 4,6 m hög. Då fri höjd under broar vanligtvis är 4,7 m innebar det en utmaning att få den transporterad landvägen från Halmstad till Varberg.

Vi kontaktade diverse åkerier i Halland för att finna ut en lösning, men svaret stod inte att finna. Visserligen var lanterninens alla delar vitmålade, men under detta ytskikt dolde sig en mer guldbemängd koppar än vad dagens plåt innehåller. Men lanterninen behövde komma inom lås och bom.

Trots att inga åkerier kunde erbjuda oss en transport inom de närmsta dygnet hade vi turen att träffa på en chaufför som var villig att transportera lanterninen nästkommande dag. Vi kom fram till att vi nu var tvungna att lägga lanterninen ner, och istället transportera den som bred last. För att undvika att lanterninen deformerades, fick vi konstruera en vagg.

Lanterninens koppartak skall nu poleras och lödas ihop bit för bit.

Lanterninen demonteras

Lanterninen skulle nu demonteras i minsta beståndsdel för att kunna statusbesiktiga konstruktionen under koppartaket. Försiktigt lossades kopparplåtarna och under dolde sig en svårt rostangripen järn/gjutjärnskonstruktion, fragment av järnstänger och en finurlig avvattningskonstruktion. Här var det bara att konstruera nytt innan hela konstruktionen även den togs isär i minsta beståndsdel.

Koppartaket låg nu som ett stort paraply på backen, och såg inte mycket ut för världen. Skulle vi ge oss på att blåstra denna koppar med risk för deformation, skulle vi använda kemisk bearbetning, för att få bort alla lager av färg? Båda metoderna prövades, men alternativet blev blåstring med specialsand, lågt lufttryck och en erfaren blåstrare. Efter blåstring demonterades plåtarna ytterligare.

Arbetena med blåstring och målning skulle nu ske parallellt på Tylön och på verkstaden i Varberg.

Höga salthalter och mer färskvatten

Hela den kvarvarande konstruktionen på Tylön hade kapslats in genom att ställningen hade försetts med väderskydd. Hela fyren högtryckstvättades med söt-

vattnet som i samband med etableringen hade flugits ut med helikopter. En yta på fyren provblästrades för att utröna hur höga salthalterna var på den nu blåstrade ytan. När proverna visade sig innehålla allt för höga värden av salt fick vi finna ut en lösning för att få ut ytterligare sötvatten till ön, att rekvirera en helikopter var inte ekonomiskt försvarbart, lösningen blev sjöräddningen i Grötvik.

Efter telefonsamtal med sjöräddningen kunde vi konstatera att de kunde bunkra vatten, och med hjälp av sina pumpar ligga på redde för att därifrån pumpa upp det till fyren på Tylön.

En stjärnhimmel

När hela resterande del av fyren på Tylön hade blåstrats, såväl in som utvändigt, kunde man konstatera då man stod inne i fyren, att det nu fanns många små ljusinsläpp. Av 5 mm valsad plåt fanns på sina ställen inget kvar. Skiktningar i valsningen hade även de gjort att smederna nu fick slipa sig in till friskt järn, för att åter blåstra dessa partier.

Bakom infästningar hade spaltkorrosion ätit hårt på plåten. Vi kunde snabbt konstatera att vi behövde fälla i ny plåt, och skära ut alla de partier där plåten var för tunn.

Tylön tömd på sitt innehåll, blåstrad och målad.

Återmonteringen av lodröret och trappspindeln har påbörjats.

När all skadad plåt bytts ut skulle alla svetsar slipas ner och även alla kanter rundas, även de gamla falsarna i både horisontal- och vertikalled. Detta innebär att minst 200 m fick rundslipas så att man efter ytterligare en blästring så småningom kunde applicera några lager med zinkepxi, ett av de lager av färg som ingick i det färgsystem som vi valt för att erhålla ett bra rostskydd med samma krav som används på oljeriggarna i Nordsjön.

För varje nit, vilka är åtskilliga hundra, fick rostskyddsmålarna applicera färgen med pensel, till skillnad från övriga delar som sprutmålades.

Redan hösten 2007 hade det gjorts skrapprov, och färgtrappor tagits fram för att se hur ytskikten hade varierat i kulör över årtiondena. Vi konstaterade då bl.a. att vaktkuren hade varit ådermålade, och

att trappstegens undersidor hade varit gröna medan ovsidorna hade varit i en grå nyans.

Arbetena med att måla de nedmonterade delarna pågick parallellt på måleriverkstad med att arbetena gjordes på Tylön.

När det gällde vaktkuren med sina lager av trä, byggdes den nu upp på en snickeriverkstad, och delar som var angripna av röta, byttes ut och tillverkades nya.

Mycket jobb lades ner på att få materialet fritt från gammal färg och få till en bra grund för nya lager av färg. Vaktkuren fick därefter åter demonteras för att inom sinom tid åter byggas upp inne i fyrtornet på Tylön.

De små fönstren som nu återfinns längs trappan upp i fyren gjordes rena från färg och mässingen fick åter träda

Den renoverade lanterninen i all sin glans.

fram. Gammalt glas monterades med blymönjekitt och tätningslisterna ersattes nu med filtlistor enligt originalutförande. Fönstergluggarna var nu färdiga för transport till Tylön.

Tillgången till, och kostnaden för helikopter, gjorde att vi ofta fick ta till primitiva metoder för att forsla ut de delar som nu skulle återmonteras. Mycket fick efter omlastning mellan bil och båt sedermera transporteras på skottkärra från bryggan över ön, en sträcka på flera hundra meter. Vår ambition var att få lanterninen på plats före vintern 2008/2009, och på så sätt få en tät konstruktion för att kunna återmontera vaktkuren av trä i. Av vikt var därför att få ett kontinuerligt flöde av de detaljer som nu var renoverade och kunde återmonteras.

Stor entusiasm bland hantverkarna

Tack var stort engagemang bland hantverkarna skulle nu lanterninen, maski-

neriet och den nedpackade vaktkuren, kunna flygas ut till ön. En mycket skicklig pilot hade med sin helikopter, dagen innan flugit ner från Stockholm Arlanda, för att på morgon inspektera hur lanterninen skulle kunna lyftas från verkstaden vid Pilkington i Halmstad. Sträckan som skulle flygas med lanterninen var dryga milen, till stor del över öppet hav.

Redan några dagar tidigare hade vi kunnat konstatera att vikten av den nu till stora delar ihopmonterade lanterninen överskred helikopterns lyftkapacitet, med de säkerhetsmarginaler som krävs för en sådan operation. Vi hade därför tvingats reducera vikten genom att demontera de kopparplåtar och listverk som gjorde att vi lättade konstruktionen med 120 kg.

Flygningen utfördes i slutet av november 2008, och lanterninen var nu åter på plats, efter några månaders bearbetning iland, återstod nu arbetet med att få montera nya glas i lanterninen, bygga ihop vaktkuren, montera och

Lanterninen flygs ut för att placeras på Tylöns totalrenoverade fyr.

måla pärlsponten (ådermålning), installera luftavfuktaren mm.

Ådermålning och lejonhuvud av brons

Ådermålningen gjordes av en mycket skicklig målare, men kunde inte utföras förrän våren 2009 p.g.a. rådande temperatur. När allt trä hade fått sin rätta kulör, monterade vi även den nu restaurerade dynan av skinn som vi sedan flera år tillbaka hade förvarat i vår källare på Statens fastighetsverk. Till sist fick vi också monterat de tio lejonhuvuden som vi nu låtit reproducera efter en förlaga från Häradsöskär (Stångskär)

Den saknade linsen

Idag saknas fortfarande linsen, och är det som gör att man inte kan se något ljus svepa över horisonten och ut i dimman från Tylön. För att ändå få en aning om vad ett ljus i lanterninen skulle kunna innebära, har vi valt att låta en lampa slå upp mot taket, men en lins skulle givetvis göra fyren komplett. Statens fastighetsverks förhoppning är att svenska folket skall kunna ta del av åtminstone halva kungariket, där denna fyrplats utgör en liten del av det vi alla äger tillsammans.

Det fantastiska slutresultatet!

Återtändning av Flygfyren i Norrtälje

Tommy Asplund (text) & Ulf Schloss (foto)

På 30-talet började man bygga flygfyren i Sverige efter de stora stamflyglederna. På 40-talet försågs även flygleden Stockholm – Mariehamn – Åbo – Helsingfors med fyrbelysning, främst till postflygets ledning. 1943 fick vattentornet i Norrtälje en flygstrålkastare av fabrikat AGA och 1944 byggdes ett betongtorn i Simpnäs, försett med en likadan strålkastare. Grundidén var att ett brev som postades i Stockholm eller Helsingfors på eftermiddagen skulle vara framme på kontinenten följande morgon. Flygfyrssystemet började dock försvinna när radiofyren gjort sitt intåg. Denna uppfinning innebar att man kunde navigera oavsett väder- och siktförhållanden och i början av 50-talet hade den sista flygfyren släckts.

Återtändning

På initiativ av Pythagoras Industrimuseum, Pythagoras vänförening, Roslagens Flygklubb och Östersjö El med ICA Flygfyren som huvudsponsor har man renoverat den snart 70 år gamla flygstrålkastaren för att bringa liv åt ett förhållandevis okänt kulturminne. Vid renoveringen fann man att strålkasta-

ren var i ett synnerligen gott skick och flygfyren i Norrtälje är den enda svenska flygfyren som sitter kvar på sin ursprungliga plats.

Den 12 januari hade en förväntansfull skara människor samlats vid den högtidliga invigningen av flygfyren som tronar högst upp på vattentornet på en bergknalle ovanför Pythagoras-området

i Norrtälje. Johnny Rosén, ordförande i Pythagoras vänner, Bo Justusson, sakkunnig på flygfyrområdet och kommunens kultur- och fritidsnämnsordförande, Bengt Ericsson höll tal innan fyren slutligen tändes kl. 18:00 efter en trumpetfanfar. Snön yrde i den kalla januarikvällen, vilket bidrog till en effektfull uppvisning där de två koncentrerade och bländande ljusknippena svepte varv efter varv på himlen.

Kort flygfyrehistoria

Innan flygfyrens tillkomst var nattflygning mycket riskfullt och många olyckor skedde. För flygfyrutbyggnaden i Sverige utprovades flera fabrikat och valet föll till slut på välrenommerade AGA, vilka till skillnad från konkurrenterna kunde erbjuda ett sinnrikt system med en oscillerande strålkastare där navigatören genom att räkna antalet blixtrar kunde avgöra om man låg i kurs eller ej. Det fanns olika varianter, men något förenklat kan systemet förklaras så, att strålkastarhuvudet roterar ett halvt varv, stannar upp, vrids tillbaka något, för att sedan rotera ytterligare ett halvt varv och upprepa processen. Genom detta visar fyren 3 blixtrar om man ligger i rätt kurs, och ligger man för långt babord eller styrbord om fyren, visas endast 2 blixtrar.

Flygfyren finns detaljerade i Svensk Fyrlista. I 1944 års fyrlista står bl.a. att:

"FLYGFYRARNÄRE äro mycket ljusstarka. Deras strålknippen äro dock alltid riktade några grader uppåt, varför ljusstyrkan i horisontalplanet äro mindre än i strålknippenets huvudriktning."

I flygfyren sätts 55 V, 1500 W-glödlampor med lampväxlare. Den ursprungliga ljusstyrkan uppges vara mellan 150 000 och 190 000 HK (Hefnerljus). I fyren sitter idag en urladdningslampa på 1800 W.

Flygfyrestrålkastare på sjöfartsfyren

I förbindelse med att flygfyren drogs in i början på 1950-talet återanvändes ett antal strålkastare av dåvarande Kungl. Sjöfartsstyrelsen och fick användning på två sjöfartsfyren:

Skagsudde

Kombinerad fyr- och lotsplats. Det 26 meter höga fyrtornet färdigställdes 1957 och försågs med flygfyrestrålkastare nr 105 och 107, som målades röda.

2005 slopades systemet då den bakre strålkastaren ersattes av en modern lysdiodlykta (SABIK 350). Den främre strålkastaren sitter fortfarande kvar på tornet, men är tagen ur drift.

Björn

Ett 22 meter högt betongtorn norr om Fågelsundet i Uppland, färdigställt 1956 som ursprungligen försågs med två flygfyrestrålkastare på samma sätt som Skagsudde. Dessa monterades ned när fyren fick nuvarande åttkantkur med 500 mm trumlinn.

För den som vill läsa mer om ämnet rekommenderas Bo Justussons mycket informativa hemsida om flygfyren:

<http://justus.ownit.nu/flyg/index.htm>

Flygfyren i Norrtälje kommer i framtiden att tändas vid särskilda tillfällen och såväl fyren som Pythagoras industriminne är väl värda ett besök.

AGA-fyrar

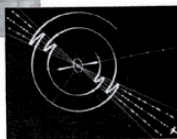
på flygleden
Stockholm - Malmö

Eller ingående justerade visar här för Sveriges nyaste utgåffor till utgåva en fyrtyg med AGA svt. patenterade uppbyggnad för användande av fyrlysen säkerhets rotationssystemet konstruerad med omfattande strålar mer än 1000 strålar.

Redan under den första flygningen komna tredion fyren av detta slag till 1910 i flygledningen för sina strålkastare på stråken mellan Stockholm och Malmö.

GASACCUMULATOR
Stockholm - Lidings

Boktips

Frans Oscar Lilljas dagbok (Gotska Sandön 1861-1895)

Nu kan du läsa en otroligt omfattande mycket personlig historia om vad en fyrvaktare gjorde under 34 år när han arbetade på en och samma fyrplats. Den som har gjort det möjligt för oss att läsa denna historia heter Christer Hamp i Gotska Sandöns Hembygdsförening. Christer började redan på 1970-talet sitt mastodontarbete att tolka och skriva rent fyrvaktare Frans Oscar Lilljas alla handskrivna dagböcker.

Lillja var fyrvaktare på Gotska Sandön från det att fyrarna tändes första gången 1859 och fram till att han gick i pension 1895. Innan han började som fyrvaktare utbildade han sig till sjöofficer och han var även mycket duktig på att skriva och räkna. Han skrev flera böcker som tyvärr är försvunna, men han skrev dessutom dagbok var dag från 1861 och fram till sin pension. Lyckligtvis har Gotska Sandöns Hembygdsförening bevarat alla Lilljas dagböcker. Därför kan vi nu läsa om Lilljas liv, hans tankar om livet på fyrplatsen, dagliga händelser såsom vedsågning, strumplagning, tvätt, tågvirkesarbeten och mängder av vrakgodslättingspromenader utefter stränderna men också flera mer ovanliga händelser som fartygsförslining, giftmord och en skogsbrand. Boken är mycket läsvärd och ger en intressant, personlig berättelse om ett människoliv på en rätt isolerad ö.

Boken innehåller även flera unika bilder från Hembygdsföreningens arkiv, en förteckning över personer på Sandön under Lilljas tid, listor över avsända brev, listor över hur mycket olja, sprit och såpa som förbrukats per vecka, listor över utförda arbeten, kutterns transportresor, vilka personer som rest från Sandön till olika platser, inventarieförteckningar och andra listor, kopior av Lilljas brev samt bouppteckning efter Lilljas fru.

Dagboken har hård pärm, storlek c:a 5x15x31 cm, vikt 2 kg, 735 sidor, publicerad 2011 av Gotska Sandöns Hembygdsförening, Gotlandica förlag, ISBN 979-91-86103-18-7. Den kostar c:a 350:- och kan köpas i bokhandeln eller beställas via adlibris.com.

Esbjörn Hillberg

Du missade väl inte

det fina erbjudandet som Svenska Fyrsällskapets medlemmar fick i förra numret av Blänket att köpa Jim Danielssons och Bengt Larssons kajakpaddlingsböcker till drömpriset av 100 kr för båda böckerna.

Både Jim och Bengt har skildrat de fyrar som de "erövrat" under sina långa paddelturer.

Redaktören

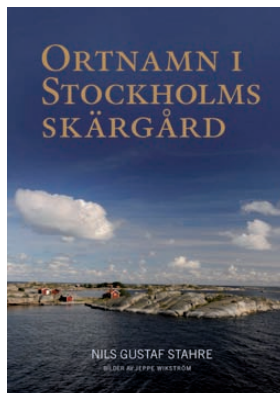
Erbjudandet gäller t.o.m. 24 april.

Ortnamn i Stockholms skärgård

av Nils-Gustaf Stahre

Boken kan ses som ett uppslagsverk med berättelser om varför öar, kobbar och skär i Stockholms skärgård heter som de gör. Kanske bidrog t.ex. en olycka, en grundstötning eller en person till namngivningen. Boken är informativt och trevligt skriven och rikt illustrerad med underbart vackra foton tagna av fotografen Jeppe Wikström. Bland mångfalden av öar och skär finns ett flertal fyrar beskrivna i ord och bild.

Boken, som utkom 10 mars 2011, är en nytgåva av en 25 år gammal slutsåld bok, nu kompletterad med Jeppe Wikströms bilder. Den är på 320 sidor och illustrerad med c:a 100 bilder, kartor från Krigs- och Riksarkiven samt ett omfattande ortnamnsregister. Förlaget har haft vänligheten att erbjuda Svenska Fyrsällskapets medlemmar det kraftigt reducerade priset på 290 kr inkl. frakt. Boken kan köpas via Bokförlaget Max Ström, Skeppsholmen, 111 49 Stockholm eller tel. 08-545 043 00, www.maxstrom.se. Uppge medlemsnummer i Svenska Fyrsällskapet vid beställningen.

Maria Elsby

Fyrnytt

Förhoppningar för ön Gran

Från mitt "bollplank" i Sundsvall, Jan Magnusson, fick jag ett tidningsurklipp ur Sundsvalls Tidningen. Det handlade om planer som Sundsvalls gymnasium hade för att på ett konstruktivt sätt kunna använda fyrplatsen på ön Gran. Husen som ägs av Fortifikationsverket har länge stått obebodda och är i stort behov av renovering.

Gymnasielärarna, och däribland Kent Persson, har länge haft tankar på hur man skulle kunna utnyttja fyrplatsen i utbildningssyfte bl.a. föreslår man att byggprogrammet kan hjälpa till med upprustningen av byggnaderna och elprogrammet med installation av uppvärmningssystem där man skulle kunna använda sig av solfångare och vindsnurror. Eftersom ön är naturreservat kan eleverna på naturprogrammet studera ett stort antal fågelarter. Även Mittuniversitet har visat intresse för samarbete. Man har också tagit kontakt med gymnasieskolor i Trondheim för att skapa ett samarbete för att studera de marina miljöerna.

Jan, som verkligen tar sin uppgift på allvar, fick genom lite detektivarbete kontakt med Kent Persson, som berättade att man fått positivt gensvar från både Nordantstigs kommun och länsstyrelsen i Gävleborg. Inget var dock ännu avgjort, dessutom hade man under ärendets gång bytt politisk majoritet. Ärendet skall nu, enligt Kent Persson, tas upp vid ett möte i slutet av mars. Man kan ju bara hålla tummarna för att ett så välunderbyggt och intressant projekt får en positiv behandling. På detta sätt skulle också en genuin fyrplatsmiljö kunna bevaras.

Maria Elsby

Bönans gamla fyr

I slutet av december 2010 lämnade Sven-Erik Ekdahl in den slutliga ansökan till Länsstyrelsen i Gävleborg om projektstöd för renovering av Böna gamla fyr. Sven-Erik har tillsammans med Dag Tedenby, chefen för Sjöfartsverket Bottenhavet, arbetat fram underlaget för projektet. Nu är det bara att vänta på resultatet, men samarbetet är i varje fall gott.

Insänt av *Sven-Erik Ekdahl*

Glädjande besked från Ratans Byalag

Byalaget har sedan ett par år arbetat för att kunna få tillbaka det ursprungliga fyrhuset som uppfördes 1874 vid Ratan södra. Denna fyr ersattes 1942 av en fyrkur i järn och det ursprungliga fyrhuset såldes till en privatperson och flyttades några mil bort och används idag som uthus. Ägaren till detta hus gick efter övertalning av Byalaget med på att återge huset till Byalaget om han fick ett ersättningshus.

Sjöfartsverket äger marken där det ursprungliga fyrhuset stod men ville inte hyra ut denna mark till Byalaget. Fyrsällskapet lyckades under hösten övertala Sjöfartsverket att ändra mening, vilket medförde att om Byalaget kunde få huset och skaffa pengar för ett ersättningshus åt den gamla ägaren, transportera tillbaka huset och montera upp det på sin ursprungliga plats vid Ratan södra så accepterades detta.

Allt detta kostar en massa pengar! I december 2010 föll alla pusselbitar på plats då Christer Hollinder, ordföranden i Ratans Byalag, fick ett brev från Länsstyrelsen i Västerbottens län där de beviljade Byalaget 366.000 kr för inköp av ett uthus till den tidigare ägaren. återflyttning av det gamla fyrhuset och uppmontering av det.

Nu kan allt sätta igång och återinvigning av Ratan södra blir det under 2011. Det gäller också att försöka få fram gammal fyrutrustning, gärna en sideralskenskenspegelapparat och lite annat som mistsignalklocka etc., vilket Fyrsällskapet hoppas kunna hjälpa till med. Ratan kommer genom denna utveckling att bli en ännu viktigare martim kulturminnesplats i Sverige då där bl.a. finns den gamla mareografen, Tullhuset och båken. Båken är ett statligt byggnadsminne som Sjöfartsverket reparerade och målade om för något år sedan. Samtidigt reparerades och målades 1889 års fyr.

Esbjörn Hillberg

Hur skall det gå för Mariestads-fyrarna?

I Mariestads-Tidningen kunde man läsa om de hotade fyrarna Snuggen, Nolhagen, Snappudden och Röskär. Sjöfartsverket vill slippa renoveringskostnaden och ersätta fyrarna med modernare anläggningar. Kommunen vill däremot bevara de kulturhistoriskt värdefulla fyrarna. Man vill köpa loss dem och låta fyrföreningen genom fondmedel stå för reparationen av bl.a. främst Röskärs fyr som håller på att rosta sönder.

Mariestads fyrsällskap hoppades också på en kulturminnesförklaring av Borhallsudde och Fällholmen. Här har man dock fått ett nej ifrån Riksantikvarieämbetet.

Insänt av *Lars Alsterhäll*

Daléns fyr

Tisdagen den 26 oktober 2010 invigdes en fyr till minne av Gustaf Dalén nära Saga-huset vid Chalmers Tekniska Högskola på Lindholmen i Göteborg.

Chalmersstudenten Gustaf Dalén (1869-1937) är känd som uppfinnare av AGA-fyren och tilldelades Nobelpriset i fysik 1912.

Efter att bandet klippts samlades vi i sal Babord där vi blev bjudna på en lunchsmörgås och cider. Prefekt Olle Rutgersson berättade om Daléns liv och uppfinningar och Anders Marby, föreståndare för Lighthouse, informerade om den sjöfartsutbildning som bedrivs.

Ulla Hillberg

Fyrmuseum i maskinhuset tillhörande Hallands Väderö?

Ett av det populäraste besöksmålen på ön är fyren. Tyvärr ser det ganska "tråkigt" ut när man väl kommer ut till den. Ett rostigt torn med maskinhus står på sin plats men sedan är det inte så mycket mer.

Hallands Väderö tillhör sedan 1200-talet Torekovs kyrka. Svenska kyrkans tanke är att göra ett museum av maskinhuset där man visar upp historien om Hallands Väderö fyrplats, den tekniska utvecklingen, människorna som arbetat där m.m.. Målsättningen är att museet skall vara obemannat och öppet för allmänheten med gratis inträde. Ett liknande koncept har redan gjorts på södra sidan av ön, i den gamla lotsstugan. Där är en utställning om öns natur, djur och fågelliv. Detta är ett mycket uppskattat och välbesökt litet museum.

Idag är sjöfartsverket ägare av fyrtornet och maskinhus. Vårt förslag är att Sjöfartsverket skiljer av maskinhuset från fyrtornet och överläter detta till församlingen till förmån för uppförandet av ett fyrmuseum.

Sjöfartsverket står kvar som ägare och förvaltare av själva fyrtornet. Församlingen tar efter avskiljningen över underhållet på maskinhuset och investeringar i byggnaden för att få den att passa våra behov.

Sjöfartsverket bekostar avskiljningen, ev rivning och ombyggnad av passagen mellan maskinhus och torn samt en upprustning av fyrtornet då det är i stort behov av blästring och målning.

I det aktuella utrymmet står en transformator och lokalen är i dagsläget ju därför ett driftrum och inte lämpligt att ha allmänheten i. Sjöfartsverket har avelektrifierat själva fyren men transformatorn används fortfarande till att förse fyrbostäderna med ström. Vi jobbar lokalt på att lösa detta problem genom att flytta ut den utanför byggnaden. I samband med en sådan ombyggnad vill Sjöfartsverket se över ägandet av landkabeln ut till ön och det är också en rätt stor sak för församlingen att ta ställning till. Vill vi äga kabeln eller ska vi försöka få det lokala elbolaget Bjäre kraft att ta över den? Frågor vi ska försöka lösa.

Henrik Bjursten

Svenska Fyrsällskapet

Organisations nr: 802439-0216 Hemsida: www.fyr.org E-mail: esbjorn@hillberg.com
Fax: 031-970623 PGkonto nr: 1968 420-8 Nordea Bank Bic/Swift-code: NDEASESS
IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208

Styrelse

Ordf. Esbjörn Hillberg, Donsö Backe 16, 430 82 Donsö, tel. 031-972148
v.Ordf. Hans Rutberg, Karl Dahlgrensgatan 9, 581 82 Linköping, tel. 013-103585
Sekr. Mats Johansson, Gathes väg 127, 439 36 Onsala, tel. 0300-60310
Kassör Ingrid Sernbo, Rörviksgatan 35, 421 65 Västra Frölunda, tel. 031-280955
Tommy Asplund, Svartbäckens By 334, 136 59 Vendelsö, tel. 0731-807300
Mikael Engqvist, Norrgården 1, Västra Lagnö, 184 95 Ljusterö, tel. 08-5424 3454
Lennart von Post, Betesvägen 23, 871 53 Härnösand, tel. 0611-18790
Ulf Schloss, Alphydevägen 8, 4 tr., 131 35 Nacka, tel. 08-716 7492
Dan Thunman, Malma Bergsväg 25, 756 45 Uppsala, tel. 018-303932

Webmaster

Bertil Östling, Kärrgränd 5, 162 46 Vällingby, tel. 08-761 6109,
e-mail: bertil.oestling@gmail.com

Blänket - Redaktion

Redaktör Maria Elsby, Terrassvägen 3, Stockevik, 451 78 Fiskebäckskil, tel 0523-22139
Leif Elsby, Terrassvägen 3, Stockevik, 451 78 Fiskebäckskil, tel. 0523-22139

Programkommitté Stockholm

Sammank. Christer Nettelblad, Högbergsgatan 83 5tr., 118 54 Stockholm, tel 08-642 1776
Tommy Asplund, Svartbäckens By 334, 136 59 Vendelsö, tel. 0731-807300
Marianne Brus, Bjuröskaten 2471, 740 71 Öregrund, tel. 0173-36207
Ulla Ericson, Folkungagatan 104 2tr., 116 30 Stockholm, tel. 08-640 1730
Annika Fransén, Bondegatan 7, 116 32 Stockholm, tel. 08-694 9311
Ulf Schloss, Alphydevägen 8, 4 tr., 131 35 Nacka, tel. 08-716 7492
Erik Sundström, Box 40, 130 39 Sandhamn, tel. 08-5715 3453
Jan-Bertil Sölvén, Sägverksgatan 80, 122 41 Enskede, tel. 08-722 7612
Rolf Wänn, Norrudsvägen 25, 137 94 Västerhaninge, tel. 08-5302 3810

Programkommitté Sydsverige

Sammank. Anders Larsson, Hökvägen 7, 227 32 Lund, tel. 046-141436
Weikko Alsterfalk, Ragnabovägen 61, 385 42 Bergkvara, tel. 0486-20016
Lennart Andersson, Granats väg 21, 231 79 Smygehamn, tel. 0410-29099
Carina Ask-Christensson, Fasanvägen 6, 232 52 Åkarp, tel. 040-464860
Björn Holgersson, Östra Torpvägen 10, 371 60 Lyckeby, tel. 0455-26960
Jens Jernmark, Vårvägen 15, 374 30 Karlshamn, tel. 0454-17685
Helén Nicklasson, Sjöbrivägen 6, 373 02 Ramdala, tel. 0455-27666
Åke Persson, Box 14047, 200 24 Malmö, tel. 040-493256
Berny Perzon, Kornvägen 3, 274 61 Rydsgård, tel. 0411-44313

Programkommitté Väst kust

Sammank. Marie Tilosius, Båtsman Lustigs gata 32, 422 57 Hisings Backa, tel 031-526165
Mirja Lappalainen, Allhelgonagatan 3, 415 13 Göteborg, tel 031-468677
Göran Sernbo, Rörviksgatan 35, 421 65 Västra Frölunda, tel 031-280955

Programkommitté Gotland

Sammank. Jan Ströberg, Skyttegatan 6, 621 41 Visby, tel. 0498-271523
Lars Flemström, Box 119, 620 16 Ljugarn, tel. 0498-493085
Gunnar Sillén, Storgatan 72, 624 48 Slite, tel. 0498-220251
Göran Storm, Mörtvätsvägen 23, 620 30 Slite, tel. 0498-220098
Eva Östman, Hässle Östergarn, 620 16 Ljugarn, tel. 0498-52231

Revisorer

Olle Gunnarsson, Rödeviksvägen 32, 434 92 Vallda, tel. 0300-28194
Christer Lundgren, Östra Arvidsgårdsvägen 53, 439 92 Onsala, tel. 0300-63940
Suppleant Lars Nordberg, Doktorsvägen 6, 436 50 Hovås, tel. 031-912519

Valberedning

Sammank. Leif Lehmann, Linnégatan 47, 413 08 Göteborg, tel. 031-244810
Jan-Bertil Sölvén, Sågverksgatan 80, 122 41 Enskede, tel. 08-722 7612
Rolf Wänn, Norruddsvägen 25, 137 94 Västerhaninge, tel. 08-5302 3810

Medlemsavgifter verksamhetsåret 2011

Enskild medlem bosatt i Sverige	200 kr
Ideell organisation i Sverige	250 kr
Företag/Myndighet i Sverige	1000 kr
Medlem bosatt inom Europa	270 SEK, 35 US\$, 25 £ el. EUR 30
Medlem bosatt utom Europa	300 SEK, 40 US\$, 30 £ el. EUR 35

Medlemsavgift för ny medlem inbetalas på PG konto nr 1968 420 - 8.

Medlemmar bosatta utomlands ombedes betala via IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208, Bic/Swift-code: NDEASESS eller sända sedlar i valfri valuta enligt ovan i ett kuvert till ordföranden och ej betala med check.

Medlemsavgift som betalas efter 1 oktober ett år gäller även för nästa år.

OBS När du förnyar ditt medlemskap vill vi helst att du betalar din medlemsavgift på PG konto nr 40 07 14 - 2.

Dina kontaktpersoner i våra programkommittéer

Stockholm

Christer Nettelblatt, Högbergsgatan 83 5tr., 118 54 Stockholm, tel 08-642 1776

Väst kust

Marie Tilosius, Båtsman Lustigs gata 32, 422 57 Hisings Backa, tel 031-526165

Sydsverige

Anders Larsson, Hökvägen 7, 227 32 Lund, tel. 046-141436

Gotland

Jan Ströberg, Skyttegatan 6, 621 41 Visby, tel. 0498-271523

Hur blir jag medlem i Svenska Fyrsällskapet?

Vi vet att Blänket studeras av flera som inte är medlemmar i Fyrsällskapet. Många hör av sig för att fråga hur man blir medlem och om det är några speciella krav. Naturligtvis inte! Människor är intresserade av fyrar och Svenska Fyrsällskapet är en allmännyttig ideell förening som är öppen för alla.

Årsavgift för enskild medlem är 200:-, för företag 1000:- och för föreningar 250:-. Avgiften betalas in på PGkonto nr 1968 420-8. Uppge dina kontaktuppgifter såsom adress, telefonnummer och email på talongen så att vi kan uppdatera vårt medlemsregister. Majoriteten av medlemmarna är enskilda personer intresserade av fyrar och fyrhistoria.

Som medlem får du vår mycket uppskattade tidning Blänket i färg fyra gånger per år. Tidningen är fylld med många intressanta illustrerade artiklar och nyheter om våra fyrar.

När du har betalt din medlemsavgift sänder vi dig ett välkomstbrev innehållande våra klisterdekal, det senaste numret av Blänket samt det senaste numret innehållande verksamhetsberättelse, medlemsmatrikel, etc.

Vi arrangerar årligen 25-30 föredrag samt kortare och längre fyrresor. Du är mycket välkommen som medlem och att delta i våra aktiviteter som du också kan läsa om på vår hemsida www.fyr.org.

Esbjörn Hillberg